

LÄHIYMPÄRISTÖÄ OPPIMASSA

Vihreä Lippu-ohjelma kestävän kehityksen edistäjänä

Tenavat Myötätuulessa -päiväkodissa.

Elina Pajunen, & Jonna Putila

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhaopettajan pätevyys

TIIVISTELMÄ

Pajunen, Elina & Putila, Jonna. Lähiympäristöä oppimassa – Vihreä Lippu -ohjelma kestävän kehityksen edistäjänä Tenavat Myötätuulessa -päiväkodissa. Kevät 2013, 71 s, 6 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhaopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön ydintavoitteena oli luoda Tenavat Myötätuulessa -päiväkodille monipuolinen Vihreän Lipun toimintasuunnitelma syksyille 2012. Toimintasuunnitelman avulla pyritään lisäämään lasten tietoisuutta kestävästä kehityksestä ja tuodaan heille heidän lähiympäristöä tutuksi, valitun Vihreä Lippu -teeman mukaisesti. Toimintasuunnitelmassa tärkeänä lähtökohtana pidettiin lasten osallisuuden huomioimista, sillä se on nostettu tärkeäksi näkökulmaksi myös Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran Vihreä Lippu -ohjelmassa. Lisäksi toimintasuunnitelman avulla haluttiin tuoda aiheesta ideoita myös päiväkodin henkilökunnalle. Tavoitteenamme oli, että päiväkotiin jäisi myös joi-tain pysyviä toimintatapoja toiminnan suunnittelu- ja toteutustyön tuloksena ja Vihreä Lippu -toiminta jatkuisi sujuvasti myös opinnäytetyöprosessin jälkeen.

Kehittämispainotteisen opinnäytetyömme päätuotos oli syksyn 2012 Vihreän Lipun toimintasuunnitelma, jonka mukaan päiväkodissa toteutettiin Vihreä Lippu -toimintaa yhteistyössä opinnäytetyöntekijöiden kanssa. Toimintasuunnitelma koostui lähiympäristöön tutustumisesta, kestävän kehityksen tapojen opettelusta ja monenlaisesta toiminnasta aina luonnonmateriaaliaskarteluista päiväkodin kierrätysmateriaaliolympialaisiin. Osallisuuden huomioimiseksi syksyn aikana kokoontui päiväkodin vanhimmista lapsista koostuva ympäristöraati, jossa lasten toiveet ja mielipiteet huomioitiin. Lapset otettiin mukaan toiminnan ideoinnista ja valmistelusta aina toteutukseen asti.

Johtopäätöksenä voimme todeta, että monipuolisen toimintasuunnitelman avulla lapset oppivat tärkeitä asioita kestävästä kehityksestä ja lähiympäristöstä. Lapsille leikkiminen, kokeileminen ja tutkiminen ovat ominaisia tapoja oppia. Palautteen ja arvioinnin tuloksena voimme todeta, että onnistuimme luomaan lapsien oppimista tukevan toimintasuunnitelman.

Asiasanat: varhaiskasvatus, lasten osallisuus, ympäristökasvatus, kestävä kehitys, Vihreä Lippu, lähiympäristö, tutkiva oppiminen.

ABSTRACT

Pajunen, Elina and Putila, Jonna. Getting familiar with the surroundings - the green flag program as a contributor to sustainable development in Tenavat Myötätuulessa daycare center. 71 p, 6 appendices, Language: Finnish. Pieksämäki, Spring 2013. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services + early childhood teacher qualification.

The aim of the present study was to create a versatile action plan of the green flag program for Tenavat Myötätuulessa daycare center. Thus, with the help of the action plan children's awareness of sustainable development was tried to increase and make their everyday environment familiar to them according to the theme of the green flag program. Taking the children's participation/involvement into consideration was made into an essential basis of the action plan since it is also highlighted in the green flag environmental education program of the Finnish association for environmental education. Furthermore, the action plan was to bring ideas on the topic to the staff of the daycare center. One goal was to imbed some permanent procedures as a result of the process of creating the action plan, and that the green flag program would continue after the process.

The main outcome of the present developmental study was the action plan of the green flag program in autumn 2012. According to the action plan, the green flag program was executed in the daycare center in collaboration with the conductors of the present study. The action plan consisted of familiarization in everyday surroundings, learning to function according to the procedures of sustainable development and other versatile activities from using natural materials in activities to the recycling Olympics of the daycare center. To ensure children's involvement in the process there was an environmental board which was formed of the oldest children in the daycare center. The environmental board gave voice to children's opinions and wishes. Hence the children were actively in the project throughout all the stages of the project.

As a conclusion it can be noted that through the versatile action plan the children learned important information on sustainable development and their everyday surroundings. Playing, experimenting and exploring are characteristic ways for children to learn. According to the feedback and evaluation of the results, we can say that we managed to create an action plan to support children's learning.

Keywords: early childhood education, children's participation, environmental education, sustainable development, environment in close vicinity, exploratory learning.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 YHTEISTYÖKUMPPANINA TENAVAT MYÖTÄTUULESSA -PÄIVÄKOTI.....	8
3 VARHAISKASVATUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	9
4 LASTEN OSALLISUUS YMPÄRISTÖKASVATUKSESSA	11
4.1 Lapsilähtöisyys osallisuuden mahdollistajana.....	11
4.2 Lasten osallisuus.....	12
4.3 Osallisuuden tikapuut	15
5 YMPÄRISTÖKASVATUS	17
5.1 Ympäristökasvatus – mitä se on?	17
5.2 Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa.....	19
5.3 Vihreä Lippu.....	21
6 TUTKIVA OPPIMINEN LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ	24
6.1 Lähiympäristö.....	24
6.2 Lapsi oppii tutkimalla.....	25
6.3 Kasvattaja ja ympäristö kannustavat	26
7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	28
7.1. Kehittämispainotteinen toiminnallinen opinnäytetyö	28
7.2 Opinnäytetyön tavoite	29
8 VIHREÄ LIPPU -TOIMINNAN SUUNNITTELU	31
8.1 Liikkeelle lähtö.....	31
8.2 Toimintasuunnitelman luominen.....	32
8.3. Suunnitelma Syksyn Vihreä Lippu –toiminnalle	34
8.4 Syksyn toiminta kansiksi.....	38
8.5 Palautteen keruu	39
9 VIHREÄ LIPPU -TOIMINTA SYKSYLLÄ 2012.....	41
9.1. Elokuu	41
9.2 Syyskuu	42
9.3 Lokakuu.....	43
9.4 Marraskuu.....	44
9.5 Joulukuu	45
9.6 Syksyn toiminnan päättäminen	46

10 PALAUTTEET SYKSYN TOIMINNASTA	47
10.1 Päiväkodin henkilökunnan palaute.....	47
10.2 Ympäristöraadin palaute.....	50
10.3 Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry:n palaute	50
10.4 Henkilökunnan palaute kansiota	51
11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TAVOITTEIDEN ARVOINTI.....	53
12 POHDINTA	56
12.1 Opinnäytetyön eettiset näkökulmat ja luotettavuus.....	56
12.2 Oma ammatillinen kasvu.....	57
LÄHTEET	61
LIITE 1 Osallisuuden tikapuut.....	64
LIITE 2 Otos kansiota: Kalle Kierrättäjä	65
LIITE 3 Otos kansiota: Kierrätysmateriaaliolympialaiset.....	66
LIITE 4 Otos kansiota: Kalle Kierrättäjän joulukalenteri	68
LIITE 5 Palautekysely syksyn toiminnasta.....	69
LIITE 6 Palautekysely kansiota.....	71

1 JOHDANTO

Kestävä kehitys ja ympäristökasvatus ovat tällä hetkellä ajankohtaisia teemoja varhaiskasvatuksessa. Lastentarhaopettajienliitto LTOL toteuttaa vuosina 2010–2013 kestävä kehityksen toimintaohjelmaa, jossa painotetaan vuosittain eri teemoja. Vuoden 2012 teemana oli sosiaalinen kestävyys ja 2013 vuonna painotetaan kulttuurista kestävyyttä. Myös YK on julistanut vuodet 2005–2014 kestävä kehityksen koulutusta edistäväksi vuosikymmeneksi. Tavoitteena on, että kestävä kehitys saataisiin maailman kaikkien valtioiden opetusjärjestelmiin vuosikymmenen aikana. (Liimola 2011; Järvinen & Hellman-Suominen 2009, 109.) Teemana kestävä kehitys on varhaiskasvatuksen kentällä hyvin ajankohtainen ja tärkeä, mutta toisaalta vielä monelle kasvattajalle uusi ja perehtymistä vaativa asia.

Toteutimme kehittämispainotteisen opinnäytetyömme yhteistyössä päiväkotia Tenavat Myötätulessa Oy:n kanssa, joka on yksityinen päiväkotia Jyväskylässä. Tenavat Myötätulessa -päiväkotia on mukana Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran Vihreä Lippu -ohjelmassa. Tarve opinnäytetyölle tuli suoraan yhteistyökumppanilta, kun toinen opinnäytetyöntekijöistä suoritti pedagogista harjoittelua päiväkodissa keväällä 2012. Molempien opinnäytetyöntekijöiden lastentarhaopettajan kelpoisuuden saaminen edellytti opinnäytetyön suuntaamista varhaiskasvatuksen kentälle, joten tartuimme tilaisuuteen välittömästi. Meidän tehtäväksi muodostui suunnitella syksyille 2012 elokuusta joulukuuhun päiväkotia toimintapaketti, jonka avulla päiväkodissa pystyttäisiin toteuttamaan Vihreän Lipun lähiympäristö -teemaan liittyvää toimintaa.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, joten avaamme työssämme toiminnallisen opinnäytetyön pääpiirteitä. Opinnäytetyömme keskeinen aihepiiri käsittelee varhaiskasvatuksessa toteutettavaa ympäristökasvatusta ja kestävä kehityksen toimintatapoja Vihreä Lippu -toimintaan pohjautuen. Tärkeiksi käsitteiksi nostamme myös lapsilähtöisyyden, lasten osallisuuden varhaiskasvatuksessa sekä tutkivan oppimisen.

Opinnäytetyömme päätavoitteeksi olemme asettaneet lasten tietoisuuden lisäämisen kestävästä kehityksestä ja lähiympäristöön tutustumisen Vihreän Lipun lähiympäristö -teeman mukaisesti. Tähän tavoitteeseen pyrimme pääsemään suunnittelemamme toimin-

tapaketin avulla. Työssä kuvaamme vaiheittain opinnäytetyön kulkua aina suunnittelu-
vaiheesta toteutukseen, palautteen keruuseen sekä opinnäytetyön arviointiin saakka.
Opinnäytetyömme kesti ideavaiheesta raportointiin vuoden verran. Lopuksi olemme
palautteiden avulla koonneet johtopäätöksiä opinnäytetyön vaikutuksesta ja arvioineet
omaa työtämme suhteessa asettamiimme tavoitteisiin. Pohdimme myös lopuksi opin-
näytetyön eettisiä näkökulmia ja luotettavuutta sekä omaa ammatillista kasvuamme.

2 YHTEISTYÖKUMPPANINA TENAVAT MYÖTÄTUULESSA -PÄIVÄKOTI

Opinnäytetyömme yhteistyökumppani on Jyväskylän Palokassa sijaitseva yksityinen päiväkotiki Tenavat Myötätuulessa Oy. Päiväkotiki tarjoaa kodinomaista varhaiskasvatusta alueen lapsiperheille. Opinnäytetyön tekohetkellä päiväkodissa oli 49 lasta kirjoilla, mutta päivän lapsilukumäärät vaihtelevat 30–40 lapsen välillä riippuen osa-aikaisten lasten hoitopäivistä. Lapset ovat iältään 1–6-vuotiaita. Päiväkotiki toimii ryhmättömyyden periaatteella, jolloin lapset ja aikuiset toimivat yhdessä ja näin ylläpidetään yhteisöllisyyden tunnetta. Toimintaa jaetaan hoitopäivän aikana pienryhmiin ja ikätasoisiiin ryhmiin toiminnasta riippuen. Kasvatustehtävissä toimivia työntekijöitä päiväkodissa on yhteensä kahdeksan: päiväkodin johtaja, kolme lastentarhaopettajaa ja neljä lähihoitajaa. Henkilökunta käsite kattaa opinnäytetyössämme kaikki kasvatusvastuussa olevat päiväkodin työntekijät. (Tenavat Myötätuulessa -päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2011–2012 i.a., 1–2.)

Päiväkodin toiminta-ajatuksen kulmakiviä ovat lapsilähtöisyys, toisten kunnioittaminen sekä kodinomaisuus. Tenavat Myötätuulessa - päiväkodissa painotetaan luontoa ja musiikkia. Luontopainotusta tukee Vihreä Lippu -ohjelma, jossa päiväkotiki on mukana. Taivoitteena on antaa lapselle kokemuksia ja elämyksiä luonnosta tutkimalla, havainnoimalla ja kokeilemalla. Päiväkodissa pyritään siihen, että lapset oppisivat nauttimaan aidosti luonnosta. (Tenavat Myötätuulessa -päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2011–2012 i.a., 3–4.)

3 VARHAISKASVATUS TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jossa tavoitteena on edistää tasapainoista kehitystä, kasvua ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa oleellista on vanhempien ja kasvatuksen kiinteä yhteistyö eli kasvatuskumppanuus. Yhteiskunnan järjestämä, tukema ja valvoma varhaiskasvatus koostuu kasvatuksen, hoidon ja opetuksen yhteisestä kokonaisuudesta. Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja suunnitelmallista yhteistoimintaa ja vuorovaikutusta, jossa myös lapsen omaehtoisella leikillä on tärkeä merkitys. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2009, 11.)

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on kasvatustieteelliseen, monitieteiseen ja laaja-alaiseen tutkimukseen ja tietoon sekä pedagogisten menetelmien hallintaan perustuva kokonaisvaltainen käsitys lapsen kehityksestä, kasvusta ja oppimisesta. Varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluissa, kuten päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja avoimessa toiminnassa. Varhaiskasvatuspalveluiden tuottajia ovat kunnat, yksityiset palveluntuottajat, järjestöt ja seurakunnat. Esiopetus on suunnitelmallista kasvatusta ja opetusta, jota tarjotaan vuotta ennen lapsen oppivelvollisuuden alkamista. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2009, 11–12.)

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sisältävät viisi sisällöllistä orientaatiota, joista varhaiskasvatuksen kokonaisuus muodostuu. Näitä ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallisyhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Luonnontieteellisessä orientaatiossa kokeilemalla, havainnoimalla ja tutkimalla syvennyttään luonnon ilmiöihin. Tämän orientaation aiheet moninaisine ilmiöineen, eläimineen ja kasveineen eri vuodenaikoina ovat lapsen lähiympäristössä niin sisällä kuin ulkonakin. Ominaista luonnontieteellisessä orientaatiossa on kokeellisten menetelmien käyttö. Syy-seuraustyyppisiin vaikutuksiin perehtymällä luonnon ilmiöt ja niihin vaikuttavat asiat alkavat vähitellen avautua lapsille. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2009, 26, 28.)

Edellä mainitut sisällölliset orientaatiot mainitaan myös Tenavat Myötätuulussa -päiväkodin omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Päiväkodin omassa varhaiskasva-

tussuunnitelmassa painotetaan myös lähiympäristöä ja luontoa, jotka ovat nostettu toiminnan painopisteiksi. Tavoitteena on antaa lapselle elämyksiä ja kokemuksia luonnosta havainnoimalla ja tutkimalla mm. lähiympäristön ilmiöitä, kasveja ja eläimiä. Päiväkodissa lapsille annetaan myös taiteellisia kokemuksia, johon kuuluu muun muassa erilaisten kädentaitojen harjoittaminen, luova ilmaisu, sadut, teatteri sekä musiikki toisena painopisteenä. Päiväkoti myös mahdollistaa monipuolisen liikkumisen, sillä sisätiloissa pystytään mahdollistamaan monipuolisia liikuntahetkiä. Päiväkodin iso piha puolestaan tarjoaa omaehtoista liikuntaa ulkoilun aikana ja ohjatulle liikunnalle on rajattu erikseen päiväkodin takapiha. (Tenavat Myötätulessa -päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2011–2012 i.a., 5, 7.)

4 LASTEN OSALLISUUS YMPÄRISTÖKASVATUKSESSA

4.1 Lapsilähtöisyys osallisuuden mahdollistajana

Nykyinen vakiintunut puhetapa vaatii varhaiskasvatukselta lapsilähtöisyyttä. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan oppimis- ja opettamisprosessia, joka pohjautuu lapsen kokemuksiin, kulttuuriin ja toimintaan. Lapsilähtöisyydessä oleellista on lapsen tarpeiden ensisijaisuus. Lapsilähtöisyydessä pyritään jokaisen lapsen yksilöllisyyden kunnioittamiseen ja tarpeiden tunnistamiseen. Toiminta ja oppimisen edellytykset tulisi suunnitella niin, että lapsi huomioidaan yksilönä, ei vain osana ryhmää. Kasvatuksellisessa prosessissa sisällöt, menetelmät ja tavoitteet kumpuavat lapsesta. Aikuinen uskoo lapsen kykyyn ja haluun oppia, kasvaa ja kehittyä. (Järvinen ym. 2009, 35; Kalliala 2008, 19, 22.)

Lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa tarkastellaan varhaiskasvatusta lapsen kautta, hänen omana kasvuprosessina. Lapsen oivaltamisen ja oppimisen ehto on oma tutkiminen ja kokeilu. Lapsen oppiminen on prosessi, jossa lapsi itse on aktiivinen toimija. Lapsi oppii kokemalla ja etsimällä asettamiinsa kysymyksiinsä vastauksia. Kun lapsi saa olla aktiivinen toimija, se lisää myös hänen oppimismotivaatiotaan. Lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa keskeinen näkökulma onkin ottaa lapsi huomioon oman tietämyksen ja minuutensa aktiivisena luojana. Lapsilähtöisen kasvatuksen näkökulmasta on hyvä kysyä, miten lasten intressit saadaan näkyväksi? (Kinos 2001, 30, 37.)

Lapsilähtöinen kasvatustapa sisältyy ohjaavaan kasvatukseen. Lapsilähtöinen ajattelu muuttaa myös kasvattajien työnkuvaa ja rooleja. Jotta kasvattaja voi toimia lapsilähtöisesti, tulee hänellä olla herkkyyttä kohdata lapsi ja hänen tarpeensa yksilöllisesti. Kasvattajan tulee osata nähdä lapselle merkitykselliset kokemukset sekä hänen kasvun ja kehittymisen tarpeet ja hyödyntää näitä keräämiään tietoja toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Lapsilähtöisessä toiminnassa kasvattajat keskustelevat lasten kanssa päivittäin ja rohkaisevat kertomaan ajatuksiaan. Lapsia kuunnellaan aidosti ja otetaan huomioon heidän mielipiteet. Kasvattajien tulee kuitenkin olla johdonmukaisia päätöksissä ja perustella lapsille päätökset lasten kehitystaso huomioiden. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa lapsen luotetaan ja lapselle annetaan mahdollisuuksia aloitteiden tekoon ja toimintojen

valintaan. Lapselle annetaan mahdollisuuksia asioiden tutkimiseen ja ihmettelyyn sekä autetaan tekemään asioista johtopäätöksiä. Lapsilähtöisyys voi johtaa lasten subjektiivoitumiseen sekä tasa-arvoiseen osallisuuteen mm. päätöksen teossa. Lapsilähtöisessä varhaiskasvatuksessa myös oppimisympäristö on laajentunut päiväkodin aitojen ulkopuolelle. (Järvinen ym. 2009, 34, 36; Kinos 2001, 30, 37.)

4.2 Lasten osallisuus

Osallistuminen on ollut keskeisesti mukana ympäristökasvatuksessa jo 1970-luvulta lähtien. (Koskinen 2010, 19). Varhaiskasvatuksessa on vähitellen vahvistunut pedagoginen ote ja samalla lapsi-aikuisen-valtasuhde on ollut muutoksen paineissa: lasta halutaan nykyisin pitää aloitteellisena ja aktiivisena toimijana, joka rakentaa omaa ymmärrystä vuorovaikutuksessa oman sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa. Muutos kytkeytyy sosiokulttuuriseen ja sosiokonstruktiiviseen näkemykseen lapsen kehittymisestä ja oppimisesta sekä uuteen yhteiskunnalliseen lapsuustutkimukseen, jossa korostetaan näkemystä lapsesta aktiivisena toimijana. Esimerkiksi Lapsen oikeuksien sopimus korostaa lasten suojelemisen lisäksi lasten oikeutta tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa ja oikeutta vapaaseen ilmaisuun. Näkemys lapsesta aktiivisena vuorovaikutuksen osapuolena on kirjattu myös muun muassa valtakunnallisiin varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskeviin asiakirjoihin, kuten varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2005). (Turja 2011a, 43–44.)

Osallisuus on yhteisöllisyyden pohja, jolloin kasvatuskeskustelussa painopiste on siirtymässä lasten liiallisesta yksilöllisyydestä kohti yhteistä toimintaa ja ryhmän jäsenyyttä, niin lapsiryhmässä kuin aikuisten ja lastenkin kesken. Osallisuus voidaan määritellä kasvattajien ja lasten sekä yhteisön verkostoitumisen ja vuorovaikutuksen kautta. Osallisuus ei ole pelkästään osallistumista, vaan siinä lapsi voi myös vaikuttaa kyseiseen toimintaan ja toimintaympäristöihin. Pienten lasten osallisuus koostuu pienistä asioista, vuorovaikutustilanteista, joissa he saavat kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista heille tärkeissä ja läheisissä asioissa. Päiväkoti on yksi ensimmäisiä ympäristöjä, jossa lapsi voi saada näitä osallisuuden tärkeitä kokemuksia. (Eskel & Marttila 2013, 78; Turja 2011a, 46–47.)

”Ihmisen täytyy saada jo lapsena kokemuksia siitä, että hän on osallisena omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Tällöin hän tietää olevansa arvokas.”(Komi 2012, 18.)

Lapsen osallisuus merkitsee sitä, että lapsi tulee kuulluksi ja hän voi itse vaikuttaa häntä koskeviin asioihin. Tämän toteutuminen vaatii sen, että lapsi otetaan mukaan häntä koskevan toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon sekä antamalla heille vastuuta itse toteutuksesta. Lapsi kokee, että hän pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä, kun hänen mielipiteet otetaan huomioon ja häntä kuunnellaan. Lapselle osallisuus on vastuun ottamista, valintojen tekoa ja osallistumista päätöksiin. Osallisuuden ansiosta sitoutuminen toimintaan vahvistuu. (Komi 2012, 18 & Turja 2011a, 47.)

Päiväkodin arjessa on monenlaisia spontaaneja tilanteita, mutta myös tietoisesti järjestettyjä mahdollisuuksia lasten osallisuudelle. Osallisuus voi näkyä hyvin moniulotteisena asiana käytännön varhaiskasvatustyössä. Ensimmäisenä ulottuvuutena on lasten valtaistuminen. Valtaistumisessa on kyse siitä, että mitä enemmän lapsella on tietoa toiminnasta, sen taustoista ja tavoitteista ja mitä enemmän he voivat olla mukana ideoimassa ja päättämässä toiminnasta, sitä enemmän he kokevat voivansa vaikuttaa ja näin valtaistuvat ja sitä pidemmälle osallisuuden asteilla mennään. Pienillä lapsilla osallisuus alkaa siitä, että ollaan mukana toisten rakentamassa toiminnassa, mutta vähitellen heitä otetaan yhä enemmän mukaan toiminnan rakentamiseen ja edetään laajempaan vaikuttamiseen. (Turja 2011a, 48–50.)

Lasten osallisuuden huomioiminen ja mahdollistaminen on luottamuksen osoittamista lapsia kohtaan. Toimijuuden avulla lapset voivat kehittää omaa osaamistaan ja osoittaa kyvykkyyttä omassa yhteisössään. Kehitys on prosessi, joka kumpuaa lapsen osallisuudesta ympärillä olevan yhteisön sosiaaliseen ja henkiseen elämään. Arkikäytäntöjen ja osallisuuden omaksumisen myötä he rakentavat omaa kulttuuriaan. He muokkaavat oppimiaan asioita ja luovat siitä omaa lastenkulttuuriaan. Lapset muokkaavat osallisuuden avulla aikuisten maailman outoja asioita omakseen. Kun lapset saavat pohtia muiden kanssa omia näkemyksiä ja kokemuksia sekä ideoida asioita ja osallistua toiminnan toteutukseen, heidän metakognitiiviset taidot eli kyky käsitellä omaa ajattelua lisääntyy. Myös itseluottamus kasvaa, käsitys omasta itsestä kehittyy ja vuorovaikutuksessa sekä yhteiselossa tarvittavat taidot kehittyvät. Mahdollistamalla lasten osallisuuden noudattamme myös yhteiskunnallisia sopimuksia ja arvojamme. Lasten ajatusten kuuleminen

sekä aloitteellisuuden mahdollistaminen auttaa aikuisia näkemään lapset osaavina toimijoina ja antaa kasvattajien omasta työskentelystä palautetta. Palaute auttaa kasvattajia kehittämään pedagogista toimintaa ja kehittymään itse ammatillisesti. (Turja 2011a, 52–53; Kronqvist & Kumpulainen 2011, 126–127.)

Osallisuuden rakentumisesta on olemassa erilaisia malleja, joiden avulla kuvataan osallisuuden elementtejä ja sen rakentumista prosessimaisesti. Nämä mallit antavat kasvattajalle mahdollisuuden rakentaa kasvatustapahtumiaan ja peilata omaa kasvatustyötään. On myös tärkeää kehittää erilaisia muodollisia keinoja, joiden avulla voidaan lisätä lasten osallisuutta. Osallisuuden toimintakäytäntöjä päiväkotien arjessa ovat mm. lasten palaverit, lasten ja vanhempien yhteiset aloitelaatikot, paneelikeskustelut ja ekoagentti- tai Vihreä Lippu -toiminta. Irrallisista osallisuuden tapahtumista tulisi kuitenkin pyrkiä etenemään kohti osallisuuden kulttuuria, joka olisi läsnä jatkuvasti. Lasten osallisuus näin voisi juurtua kaikkeen arjessa tapahtuvaan toimintaan. (Eskel & Marttila 2013, 79.; Turja 2011b, 11.)

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metro on toiminut osana Tukevasti alkuun -hanketta vuosina 2009–2011. Hanke on ollut osa Kaste-ohjelman rahoittamaa Lapsen ääni -kehittämisohjelmaa. Hankkeessa keskeisenä teemanä on ollut lasten ja heidän vanhempien osallisuuden vahvistaminen. (Tossavainen 2011, 11.) Hankkeessa tehdyissä kyselyissä ja tutkimuksissa oli noussut esille huomiota siitä, miten lasten osallisuus näkyi ilona ja innostuksena lapsissa. Päiväkotien tiimit kuvasivat myös lasten sitoutumista toimintaan osallisuutta kuvaavana asiana. Kyselyissä liitettiin aikuisten läsnäolo ja vuorovaikutus oleellisiksi osiksi lasten osallisuuden ilmenemistä. Tutkimuksen mukaan osallisuus voidaan ajatella kokonaisvaltaisena oppimisen polkuna kohti yhteisöllistä päiväkotiarkea, jossa jokaisella aikuisella ja lapsella on oma paikka ja jossa persoonallisia tapoja osallistua ja kokea kunnioitetaan. (Leinonen, Veninen & Ojala 2011, 94–95.)

Kahden vuoden mittaisessa kehittämisprosessissa oli opittu huomaamaan, että osallisuuden toteutuminen ei ole pelkästään tahdosta kiinni, vaan se vaatii harjoittelua, arviointia ja jatkuvia muutoksia. Ilmapöytä ja aikuisten asenteen tulee kuitenkin olla myönteisiä, jotta osallisuuden oppimisprosessiin voidaan lähteä. Päiväkodin kasvatushenkilöstö oli kokenut hankkeen aikana varhaiskasvatustyön olevan entistä innostavampaa ja

motivoivampaa, kun on opittu pysähtymään olemaan läsnä lasten arjessa. Lasten kiinnostuksenkohteille ja ajatuksille on saatu tilaa ja he ovat tulleet kuulluksi. Suunnittelusta oli tullut osa lasten ja aikuisten yhteistä tärkeää toimintaa ja toteutukselle oli pyritty antamaan riittävästi aikaa. (Leinonen ym. 2011, 95.)

Tenavat Myötätulessa -päiväkoti painottaa myös varhaiskasvatussuunnitelmassaan lapsilähtöisyyttä ja lasten osallisuutta. Jokainen lapsi huomioidaan yksilönä ja kannustetaan opettelemaan asioita oman kehitystasonsa mukaisesti. Ryhmättömyyden periaatteella toimivassa päiväkodin toiminnassa arvostetaan yhdessä suunnittelua ja tekemistä. Lasten ideoita ja mielenkiinnon kohteita otetaan huomioon ja niiden avulla toimintaakin voidaan suunnata. Lasten kanssa yhdessä myös sovitaan yhteisistä asioista, kuten päiväkodin säännöistä. (Tenavat Myötätulessa -päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2011–2012 i.a., 4.) Tenavat Myötätulessa -päiväkodissa osallisuutta oli Vihreä Lippu -toiminnassa huomioitu aiemminkin lapsista muodostetun ympäristöraadin avulla. Ympäristöraadin toiminta ei ole aikaisemmin kuitenkaan ollut kovin säännöllistä.

4.3 Osallisuuden tikapuut

Roger Hart on luonut vuonna 1992 osallisuuden tikapuut (LIITE 1) malliksi kuvaamaan sitä, miten kasvattajat voivat mahdollistaa lasten osallisuuden rakentumisen ja lasten sijoittumisen osallisuuden eri asteille eli portaille. Tikapuissa askelmia on kahdeksan ja ne kuvaavat osallisuuden eri tasoja (TAULUKKO 1). Periaate tikapuissa on, että osallisuus kasvaa, mitä korkeammalle tikapuissa kiivetään. Varsinaiset osallisuuden askelmat alkavat neljänneltä askelmalta eteenpäin. (Eskel & Marttila 2013, 79.)

8. Lapset ja aikuiset päättävät yhdessä. Toiminta on lapsilähtöistä.
7. Lapset aloittavat ja ohjaavat toimintaa.
6. Päätökset tehdään lasten kanssa, mutta aloitteet tulevat aikuisilta.
5. Lapsilta kysytään toiminnasta ja heitä kuullaan.
4. Lasten mielipiteitä kuullaan, mutta aikuiset tekevät päätökset.
3. Lapset ovat mukana muodon vuoksi.
2. Lapset ovat toiminnassa kuin koristeena.
1. Lapsia ohjataan.

TAULUKKO 1. Osallisuuden tikapuut mukailten Hart 1999 (Eskel & Marttila 2013, 80.)

Ensimmäisellä askelmalla lapset ovat mukana toiminnassa, mutta heidän ajatuksiaan ei kysellä. Toisella portaalla lapset osallistuvat, mutta eivät täysin ymmärrä tilannetta, vaan ovat ikään kuin koristeina ja toistavat aikuisten opettamaa. Kolmannella portaalla lasten mielipiteitä kysytään, mutta vain muodon vuoksi. Neljännellä portaalla lapset ovat mukana ja heidän mielipiteitä kunnioitetaan, mutta kasvattajat tekevät kuitenkin päätökset ja ovat suuressa roolissa. Viidennellä portaalla lapsilta jo kysellään toiminnasta ja lasten ajatuksia ja näkemyksiä otetaan huomioon. Kasvattajat vastaavat suunnittelusta ja johtamisesta. Kuudennella portaalla lapset on otettu mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen joka vaiheessa. Kasvattajat tekevät kuitenkin aloitteet. Seitsemännellä, eli ylimmällä portaalla lapset tekevät aloitteen ja ovat itse toteuttajina. Kasvattajat pysyvät toiminnan taustalla ja auttavat tarvittaessa. Kahdeksannella portaalla lapset ja kasvattajat ideoivat, toteuttavat ja tekevät päätökset yhdessä. Tällä portaalla lapset ja kasvattajat ovat tasavertaisia. (Eskel & Marttila 2013, 79–81.)

5 YMPÄRISTÖKASVATUS

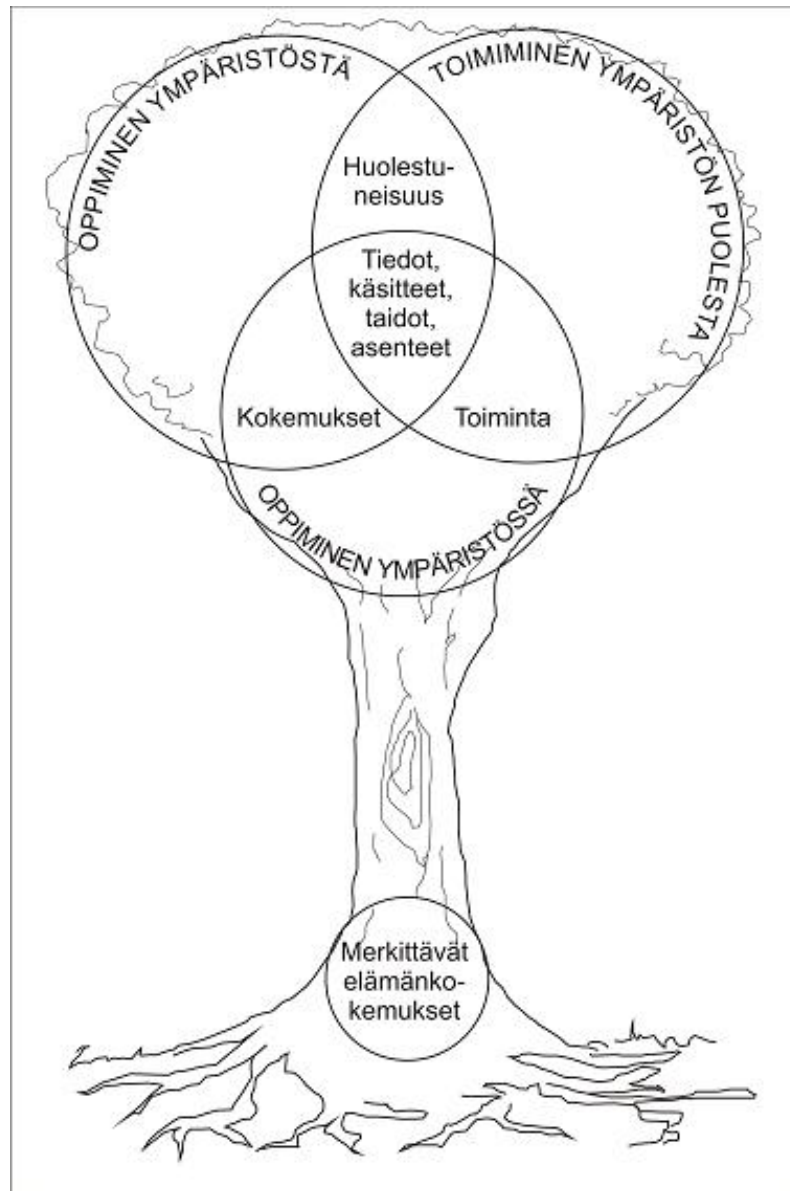
5.1 Ympäristökasvatus – mitä se on?

Monesti ympäristökasvatus ja luontokasvatus rinnastetaan toisiinsa ja niiden ajatellaan olevan sama asia, vaikka tosiasiasa näin ei ole. Ympäristökasvatuksen käsite on laaja ja se sisältää luontokasvatuksen, mutta yhtä tärkeitä osa-alueita ovat kaupunkiympäristö ja -kokemukset sekä elämäntapojen pohtiminen. Ympäristökasvatuksen tavoite on kokonaisvaltaisen ympäristövastuullisen elämäntavan oppiminen ja siihen kasvaminen. Pienten lasten kanssa toimiessa tavoite nähdään edellytyksien luomisena lapselle, jotta hän voisi toimia yhteiskunnassa ympäristötietoisena kansalaisena. Jotta tähän tavoitteeseen päästään, on lapsen jokapäiväisessä arjessa huomioitava ympäristövastuulliset teot. Arjen pienien tekojen avulla rakennamme pohjaa tulevalle. Suomessa kuin muuallakin maailmassa ympäristökasvatus on varhaiskasvatuksessa jäänyt taka-alalle, vaikka tiedämme lapsuuden olevan merkittävää aikaa tulevaisuuden kannalta. (Raittila 2011, 208.)

Ympäristövastuulliseksi kansalaiseksi kasvaminen on haasteellista ja sen vuoksi on luotu kaksi tavoitetta, joiden avulla kasvua edistetään. Ensimmäinen tavoite on ihmisten tiedon lisääminen, jotta ymmärtäisimme, kuinka tärkeä tekijä ympäristö on meidän elämämme ja hyvinvointimme kannalta. Toinen tavoite on, että ympäristöstä huolehtiva toiminta sekä ympäristönäkökulmien huomioiminen tulisi osaksi jokaisen arkea. Kasvatuksessa on tavoitteena luoda sellaiset edellytykset käsitysten, arvojen ja asenteiden omaksumiselle, että ihmiset haluavat elää kestäväällä tavalla eikä niin, että heidän on pakko. Varhaiskasvatuksessa tämä merkitsee sitä, että lapsen tulisi saada kokea, että ympäristöstä huolehtiminen ei ole velvollisuus tai luopumista ja rajoittamista vaan, että se olisi miellyttävää, nautinnollista ja hauskaa toimintaa. (Raittila 2011, 209 – 210.)

Ympäristökasvatuksen kokonaisuutta kuvaa hyvin Palmerin (1998) puumalli (KUVIO 1), joka on ympäristökasvatuksen teoreettisista malleista yksi käytetyimmistä. Palmerin puumallissa on tiivistettynä esitetty ympäristöopetuksen ja -opiskelun laajat mahdollisuudet, jonka vuoksi se soveltuu hyvänä pohjana myös varhaiskasvatuksessa toteutettavaan ympäristökasvatukseen. Puumallissa juuret kuvaavat merkittäviä elämäkokemuk-

sia, jotka ovat perusta ympäristökasvatuksessa. Ympäristövastuullista elämänsäasettämistä tukevia tekijöitä ovat lapsena koetut ympäristökokemukset luonnossa sekä perheiden antamat mallit. Tärkeänä pidetään myös lapsuuden aikaisia roolimalleja. Varhaiskasvatusta ajatellessa kasvattajan on oleellista tiedostaa tämä, sillä päiväkodissa arjessa jaetut toimintamallit ja kasvattajan omat arvot ja asenteet välittyvät lapsille. (Raittila 2011, 211.)

KUVIO 1. Palmerin (1998) puumalli. (Helsingin yliopisto, 2006)

Palmerin puumallissa ympäristökasvatuksen keskeiset sisällöt kuvataan puun oksina ja lehvästönä, jotka on jaettu kolmeen osaan; oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Kaikki kolme ympäristökasvatuksen sisällön ko-

konaisuutta liittyvät osittain toisiinsa ja ne ovat yhtä merkittäviä keskenään. (Cantell & Koskinen 2004, 69; Palmer 1998, 272). Ympäristössä oppimisen osa-alue perustuu toiminnallisuuteen sekä kokemuksellisuuteen, jotka ovat sekä varhaiskasvatuksen että pienten lasten ympäristökasvatuksen lähtökohtia. Pienten lasten ympäristössä oppiminen tapahtuu leikkimällä, liikkumalla ja tutkimalla. Ympäristössä oppimisessa ovat yhtä merkittäviä sekä rakennettu että luonnonympäristö, sillä on tärkeää tutustuttaa lapsi molempiin ympäristöihin. Näin lapsi saa jo varhaislapsuudessa merkittäviä elämäkokemuksia, joiden pohjalta ympäristövastuullisuus kehittyy. (Raittila 2011, 213–215.)

Palmerin puumallin toinen lehvästö kuvaa oppimista ympäristöstä, jolla tarkoitetaan ympäristön kokemusperäistä tutkimista sekä tiedon hankkimista ympäristöstä. Oppiminen ympäristöstä tapahtuu perinteisen luonnontieteellisen ympäristön tutkimisen avulla. Varhaiskasvatussuunnitelmassa (2005) oppiminen ympäristöstä sijoittuu luonnontieteellisen orientaation sisälle, kun lasta kannustetaan tutkimaan, kokeilemaan ja havainnoimaan ympäristöä. Esiopetuksen oppimissuunnitelma perusteissa (2000) puolestaan ympäristöstä oppiminen sisältyy ympäristö- ja luonnontieto sisältöalueeseen. Kolmas lehvästö muodostuu toiminnasta ympäristön puolesta. Varhaiskasvattaja voi omilla valinnoillaan ja arvoillaan luoda päiväkodin arjessa sellaisen ilmapiirin, joka tukee lapsen kasvua ympäristövastuulliseksi kansalaiseksi. Kun lapsi pääsee jo pienenä vaikuttamaan omaa ympäristöään koskeviin asioihin, on todennäköistä, että ympäristön puolesta toimiminen jatkuu myös myöhemmällä iällä. Ympäristön puolesta toimiminen on arvojen lisäksi myös konkreettisia tekoja arjessa. (Raittila 2011, 215–218.)

5.2 Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa

Kestävä kehitys käsite on nostettu ympäristökasvatuksen rinnalle ja sille on vaikea antaa yhtä täysin kattavaa määritelmää. Kestävä kehitys voidaan nähdä monesta eri näkökulmasta, riippuen siitä millaisessa suhteessa luonnon, yhteiskunnan ja talouden katsotaan olevan toisiinsa. Kestävä kehitys on kuitenkin tavoitteellista ja pitkäkestoista toimintaa, jolla pyritään parempaan olemaan nyt ja tulevaisuudessa. Nykyisin kestävä kehitystä tarkastellaan neljästä eri näkökulmasta, jotka ovat sosiaalinen, taloudellinen, kulttuurinen ja ekologinen kestävyys. Painotukset vaihtelevat näiden neljän näkökulman välillä,

sillä toiset pitävät tärkeämpänä luonnonympäristön säilyvyyttä kun toiset taas painottavat taloudellisen kasvun kestävyyttä. (Parikka-Nihti 2011, 12.)

Miten kestävä kehitys sitten ilmenee varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kasvua kohti kestävää elämäntapaa. Varhaiskasvattajilla, kuten muillakin kansalaisilla, on velvollisuus huolehtia ympäristöstä ja kestävästä tulevaisuudesta, mikä vaatii varhaiskasvattajalta valmiuksia huolehtia lasten ja perheiden hyvinvoinnin lisäksi myös luonnon hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksessa lapselle tulee taata osallisuuden kokemuksia, sillä niiden avulla lapsi oppii ymmärtämään, että omilla päätöksillä, toiminnoilla ja teoilla voi vaikuttaa syntyviin seurauksiin. Lapsi oppii pohtimaan ja arvostamaan toimintaansa, kun hänellä tarjotaan varhaislapsuudesta lähtien mahdollisuus harjoitella kestävän kehityksen valintoja. (Parikka-Nihti 2011, 13.)

Varhaislapsuudessa koetut oppimiskokemukset vaikuttavat merkittäväällä tavalla myöhempään oppimiseen ja uusien asioiden omaksumiseen. Kestävän kehityksen kannalta ajateltuna varhaislapsuuden ensimmäiset vuodet ovat tärkeitä, sillä silloin luodaan pohja läpi elämän säilyviin toimintatapoihin ja ajatusmalleihin. Varhaiskasvatusta ohjaavista arvoista löytyy perusta kestävän kehityksen kasvatukselle, sillä se perustuu toisen ihmisen ja ympäristön kunnioittamiseen. Kasvattaja voi omalla esimerkillään tuoda kestävän kehityksen osaksi lapsiryhmän toimintaa, kun hän on ensin itse sisäistänyt ja hyväksynyt luonnonvaroja säästävät ja luonnon monimuotoisuutta ylläpitävät arvot. Varhaiskasvatuksessa kestävä kehitys on pieniä arkisia tekoja. Kestävän kehityksen teemoja toteutetaan muun muassa yhteisiä tapahtumia ja toimintoja järjestämällä, oppimisympäristöjä rikastuttamalla ja laajentamalla, lasta kuulemalla sekä ajatuksia herättämällä. Lisäksi oleellisesti kestävän kehityksen kasvatukseen sisältyy avoimuus ja aito kohtaaminen lasten ja aikuisten välillä. (Parikka-Nihti 2011, 15.)

Ekologisen kestävän kehityksen lähtökohtana varhaiskasvatuksessa on oman itsensä ja muiden arvostaminen. Kun lapsi tuntee, että häntä arvostetaan, hän oppii osoittamaan arvostustaan toisia ja ympäristöä kohtaan. Lasten kanssa tapahtuva ekologinen kestävä kehitys on kokonaisvaltaista toimintaa, jossa korostuu lapsen huomioiminen, lapsen havainnot sekä yhdessä tutkiminen. Lapselle tarjotaan kokemuksia, joiden pohjalta hänelle syntyy käsite omasta toiminnastaan suojella ympäristöä sekä toimia sen hyväksi. Kokonaisvaltaiseen ekologiseen kestävään toimintaan sisältyy myös lasten kanssa poh-

dinta, esimerkiksi: voiko rikki mennyttä lelua korjata? Heitetäänkö ylijäänet askartelumateriaalit roskiin? (Parikka-Nihti 2011, 18–20.)

Taloudellisesti kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa on haastavaa. Taloudellisesti kestävä kehityksen ajattelussa on pitkälti kyse mallioppimisesta. Kasvattaja voi omilla teoillaan, puheillaan ja esimerkeillään viestittää lapsille taloudellisesti kestävää toimintaa, kuten miksi ruokaa ei kannata heittää pois. Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys toteutuu jo osaksi varhaiskasvatusjärjestelmän avulla, jonka lähtökohtana on tasa-arvoinen, suojeleva ja sosiaalisia eroja tasoittava toiminta. Sosiaalisesti kestävä kehityksen tarkoitus on luoda yhteisöllisyyttä ja poistaa eriarvoisuutta. Varhaiskasvatuksessa tämä näkyy mm. vuorovaikutustaitoina, lasten osallisuutena sekä hyvinä tapoina. Kulttuurisesti kestävään kehitykseen sisältyy puolestaan suvaitsevaisuus ja monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. (Parikka-Nihti 2011, 23–26.)

5.3 Vihreä Lippu

Vihreä Lippu on kestävä kehityksen tavoitteellinen kehittämisohjelma, joka on suunnattu päiväkodeille, oppilaitoksille ja lasten ja nuorten vapaa-ajantoimijoille. Kestävä kehityksen ekologinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen näkökulma yhdistyvät Vihreä Lippu -ohjelmassa, johon kuuluu viisi pääperiaatetta. Nämä periaatteet ovat lasten ja nuorten osallisuus, ympäristökuormituksen vähentäminen, kestävä kehityksen kasvatusta osana jokapäiväistä arkea, yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa sekä jatkuva pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen parantaminen. (Manninen i.a., A1.) Vihreä Lippu -ohjelmassa tuodaan esille Palmerin puumalliin (1998) perustuvan ympäristökasvatuksen eri tasoja ja tämän vuoksi se soveltuu hyvin Vihreä Lippu -ohjelman suunnittelun ja toteutuksen tueksi. (Verkka & Koskinen 2008, B6).

Ympäristökasvatusjärjestö Foundation for Environmental Education (FEE) on kehittänyt kansainvälisen Eco-Schools-ohjelman, johon myös Vihreä Lippu kuuluu. Vihreä salkk-lippu on kansainvälisesti tunnettu ohjelman tunnusmerkki ja josta Suomen Vihreä Lippu on saanut nimensä. Suomessa Vihreä Lippu -ohjelmasta vastaa Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry, joka on kehittänyt päiväkodeille ja oppilaitoksille sopivat materiaalit.

Valmista materiaalia Vihreä Lippu ei kuitenkaan tarjoa, vaan tarjoaa ainoastaan ideoita toimintaan. (Manninen i.a., A1.)

Vihreään Lippuun kuuluu kuusi eri teemaa. Teemoista kolme, vesi, energia ja jätteiden vähentäminen, ovat kansainvälisiä perusteemoja, joista valitaan yksi Vihreä Lippu -ohjelmaa aloitettaessa. Lähiympäristö, kestävä kulutus ja yhteinen maapallo -teemat ovat Suomessa tarjolla olevia teemoja, joista päiväkotit tai koulut voivat valita, kun ovat ensin saavuttaneet kaksi perusteemaa. Päiväkoti tai oppilaitos toteuttaa valittua teemaa koko luku/ kalenterivuoden ajan. Tarkoituksena on, että jokainen osallistuja toteuttaa Vihreä Lippu -ohjelmaa omanlaisena projektina ja kantaa vastuun sen onnistumisesta itse. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura antaa tarvittaessa tukea ja virikkeitä, mutta mikään ei ole liian valmista, sillä projektin tulee lähteä osallistujasta. (Manninen i.a., A1-A2.)

Vihreä Lippu perustuu pitkäjänteiseen, kokonaisvaltaiseen ja tulokselliseen kehittämisen periaatteeseen. Ohjelman avulla päiväkodit ja oppilaitokset tähtäävät korkeatasoiseen ympäristökasvatustyöhön, muuttamaan arkikäytänteet ympäristöystävällisemmiksi sekä ottamaan lapset ja nuoret mukaan päätöksentekoon. Ohjelma soveltuu sekä pienille että isoille päiväkodeille ja oppilaitoksille, sillä jokainen osallistuja saa itse asettaa tavoitteensa ja suunnitella toimintaansa omista lähtökohdista käsin. Vihreä Lippu -toiminnassa olennaista on lasten ja nuorten osallistuminen. Toimintaan osallistujat muodostavat itselleen ympäristöraadin, johon tulee kuulua sekä aikuisia että lapsia. (Manninen i.a., A2)

Tenavat Myötätuulessa -päiväkoti on liittynyt syksyllä 2009 Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry:n Vihreä Lippu -ohjelmaan ja teemana tuolloin oli jätteiden vähentäminen. Päiväkoti sai joulukuussa 2010 ensi kertaa Vihreä Lippu ympäristökasvatuksen tunnustuksen. Vuonna 2011 päiväkodissa ei henkilöstömuutosten vuoksi ehditty Vihreä Lippu -toimintaan mukaan. Toimintaa saatiin kuitenkin jatkaa, ja siihen tartuttiin heti vuoden 2012 alusta. Vuoden 2012 Vihreä Lippu -teemaksi Tenavat Myötätuulessa -päiväkoti oli valinnut lähiympäristön, joten aihepiiri opinnäytetyöllemme oli valmiina. (Tenavat Myötätuulessa -päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2011–2012 i.a., 4.) Tenavat Myötätuulessa -päiväkodilla oli tarve opinnäytetyöllemme, koska Vihreä Lippu -toiminnalle ominainen suunnitelmallisuus, jatkuvuus ja organisointi olivat hieman kär-

sineet päiväkodissa muun muassa henkilökunnan vaihtumisen vuoksi. Tämän vuoksi toimintaa haluttiin juurruttaa uudelleen päiväkodin arkeen.

6 TUTKIVA OPPIMINEN LÄHIYMPÄRISTÖSSÄ

6.1 Lähiympäristö

Ympäristö ei tarkoita vain ihmisiä ympäröivää fyysistä elämistilaa, vaan se muotoutuu relationaalisesti, kun ihmiset toimivat elämistilassaan. Ympäristö siis määrittää ihmisenä olemista, mutta samaan aikaan myös ihmiset määrittävät ympäristöä ja suhdettaan siihen ja siinä elämiseen. Ympäristö on yksilöä ympäröivän sosiaalisen ja fyysisen todellisuuden muodostama kokonaisuus, joka sisältää sekä ympäristön inhimillisen, että ekologisen ulottuvuuden. Yksilö on ympäristössä aktiivinen toimija ollessaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa sen eri ulottuvuuksien kanssa. (Raittila 2011, 210; Bergholm 2010, F1-F2.)

Se mikä ajatellaan olevan lähiympäristö, riippuu pitkälti yksilöstä. Pienellä lapsella lähiympäristöön kuuluu usein koti, päiväkotiki, vanhemmat, leikkikaverit, päiväkodin henkilökunta, lähipiha, puistot ja metsät. Sosiaalinen lähiympäristö koostuu niistä ihmisistä, joita lapsi kohtaa lähes päivittäin. Ekologinen tai fyysinen lähiympäristö muodostuu niistä pihosta, metsistä ja poluista, joilla lapsi kulkee päivittäin. Lähiympäristön mieltäminen muuttuu ja laajenee, kun lapsen oma liikkuma-alue ympärillä laajenee. (Bergholm 2010, F1–F2.)

Lähiympäristö koostuu monista eri ulottuvuuksista: viherympäristöstä, rakennetusta ympäristöstä, mutta myös ystävästä, sukulaisista ja yhteisistä tavoista sekä käytännöistä. Varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat lähiympäristö, rakennetut tilat ja toiminnallisesti eri tilanteisiin liittyvät sosiaaliset sekä psyykkiset ympäristöt, välineet ja materiaalit. Kun ympäristö on oppimiseen innostava, joustava ja monipuolinen, herättää se lapsessa uteliaisuutta, kokeilunhalua ja mielenkiintoa toimintaan ja itsensä ilmaisuun. Ympäristö tuo sekä lapsille että kasvattajille yhteiseen toimintaan erilaisia kokemuksellisia, tiedollisia ja taidollisia aineksia. (Bergholm 2010, F1–F2; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2009, 17.)

6.2 Lapsi oppii tutkimalla

Kasvatustavoitteet ja toiminnan alueet kietoutuvat sisällöllisesti eri aiheiden, teemojen ja projektityöskentelyn ympärille rakennettuun toimintaan. Lapsia kiinnostavia ja usein käytettyjä teemoja ovat mm. vuodenaikoihin liitetyt teemat, joihin yhdistellään eri sisältöalueilta erilaista toimintaa. Projektien, aiheiden ja teemojen tulee olla lapsen tarpeista lähteviä, lasta innostavia ja kehitystasoa vastaavia. Lapsi oppii pohtimalla, kokeilemalla, tutkimalla, liikkumalla ja leikkimällä sekä eri aisteilla havainnoimalla. Lapset saattavat innostua esimerkiksi syksyn tutkimisesta luontoretellä tai satu- ja tietokirjoihin tutustumalla. Projekti- ja viikkosuunnitelmissa otetaan huomioon lasten mielipiteet ja niitä voidaan suunnitella lasten kanssa yhdessä. Teema voi sisältää retken lisäksi vaikkapa vuodenaikaan sopivan lauluhetken, leikin tai vaikka maalauksen syksyn lehdistä. Teemoja voidaan jatkaa lapsen mielenkiinnon mukaan esimerkiksi tutustumalla siihen, miten siilit valmistautuvat syksyllä talveen sekä askarrella siilit ja niille talvipesät. (Järvinen ym. 2009, 130.)

Lapselle tutkiva ihmettely on hyvin luontevaa jo heti syntymästä saakka. Lapsen tutkiminen ja sen mahdollistaminen on nostettu esille myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tärkeäksi asiaksi. Tutkimalla lapsi tyydyttää uteliaisuuttaan ja kokee osallisuutta ympärillään olevaan maailmaan. Vuorovaikutus muiden lasten, aikuisten ja lähiympäristön kanssa sekä oma kokemusmaailma toimivat lasten tutkimisen motivoijina ja innoittajina. Lapsi saa kokea, että hänen mietintänsä, kysymyksensä, ihmettelynsä ja toimintansa ovat merkityksellisiä. Lapsi saa itse ja muiden kanssa kokeilla ja tutkia rauhassa uusia asioita. Yrityksen, erehdyksen ja kokemuksen kautta lapsessa vahvistuu oppimisen ilo. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2009, 25.)

Ympäristö- ja luontokasvatuksen sisältöalueessa herätetään lapsen herkyys ja kiinnostus luontoa ja rakennettua ympäristöä kohtaan hauskojen toiminnallisten leikkien, luontopolkujen ja luontoretien avulla. Lapsi saa tutkia, aistia, kokeilla, ihmetellä ja havainnoida luonnon ilmiöitä. Yhdessä kokemalla, tekemällä ja aikuisten esimerkin avulla lapset oppivat huolehtimaan ja nauttimaan ympäristöstään sekä lajittelemaan, kierrättämään ja kunnioittamaan luontoa. Ihminen haluaa huolehtia siitä, minkä hän kokee itsellensä tärkeäksi. Pienille lapsille tulee antaa mahdollisuus rakentaa omaa luontosuhdettaan ymmärtäväisen aikuisen tukemana. Päivähoidossa voidaan vaikuttaa paljon lasten

luontosuhteen rakentumiseen. Elämyksellisyys ja kokemuksellisuus korostuvat: tutkitaan ötököitä, tehdään kevätpuroja, retkeillään metsissä ja maataan kalliolla pilviä katsellen. (Järvinen ym. 2009, 131; Kalliala 2012, 227.)

Tutkiva oppiminen on osallistavaa pedagogiikkaa ja oppimista. Osallistavalla pedagogiikalle ominaista on kannustaa lapsia toimijuuteen. Toimijuudessa olennaista on aloitteellisuus, aktiivisuus, vaikutusmahdollisuudet sekä kehittyvä taito valita toimintatapoja. Tällä tarkoitetaan yksilön ja ryhmän tunnetta siitä, että minä ja me teemme asioita ja vaikutamme niihin, eivätkä ne vain tapahdu meille. Tutkiva oppiminen pyrkii kehittämään lasten pystyvyyden tunnetta eli lapsen omia kokemuksia omista kyvyistä asioiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Tutkiva oppiminen ei siis ole ainoastaan tiedollinen ilmiö, vaan tutkiessa lapsi myös kokee, tekee ja on olemassa. (Lipponen 2011, 38.)

6.3 Kasvattaja ja ympäristö kannustavat

Kasvattajat luovat tutkimiselle ja kokemuksille avoimen ja kannustavan ilmapiirin omalla toiminnallaan ja asenteillaan. Kasvattajien tulee mahdollistaa lapsille lasten mielenkiintoa ylläpitäviä, monipuolisia kokemuksia ja antaa aikaa myös ihmettelylle ja tutkimiselle. Kasvattajat kannustavat ja ohjaavat lapsia erilaisissa tilanteissa kokeilemaan ja etsimään selityksiä ilmiöihin. Oman toiminnan avulla kasvattajat mahdollistavat ja kannustavat lasta omaan ajatteluun, mielikuvitukseen ja ongelmanratkaisuun. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2009, 25.)

Kannustava ja myönteinen varhaiskasvatusympäristö tukevat lasta tutkivaan toimintaan. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla monipuolinen, jotta se innostaa tutkimiseen. Luonto ja lähiympäristö ovat tärkeä osa lapsen tutkimisen ympäristöä. Ympäristö antaa varhaiskasvatukseen monipuolisia tiedollisia ja kokemuksellisia aineksia. Kun varhaiskasvatusympäristö on joustava ja monipuolinen, se antaa mahdollisuuden kaikkien aistien ja koko kehon käyttöön kokeilemisen, tutkimisen ja oivalluksen välineinä. Ympäristö vaikuttaa olennaisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Ympäristö muodostaa viitekehyksen, jossa lapsen kokonaisvaltainen kehittyminen tapahtuu. Yksi parhaimmista ympäristöistä lapsen monipuoliselle kehitykselle on luonnon oma koulu, eli metsä. Nykyaika on luonut ympärillemme mukavuuksien verkkoa. Yhä useammin kaupunki-

laislapsille metsässä liikkuminen voi olla vieras tai pelottavakin kokemus. Oma fyysinen toiminta, luonnossa kokeminen ja liikkuminen antavat kuitenkin tärkeitä mahdollisuuksia löytää uusia ulottuvuuksia itsestämme. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2009, 25; Kokljusschkin 2000, 14–15.)

Tutkiva oppiminen ei ole vain yksilöllistä, vaan siinä kannustetaan ja ohjataan lapsia yhteistyöhön ja jakamaan asioita, osaamista ja tietämystä toisten kanssa. Tutkivan oppimisen prosessi on siis luonteeltaan hyvin yhteisöllinen. Siihen voi lasten ja kasvattajan lisäksi osallistua myös aihepiirin asiantuntijoita tai muita yhteistyötahoja. Yhteistyötä ja osaamista on tärkeää jakaa prosessin kaikissa vaiheissa. Lapsia kasvatetaan näin myös yhteiseen vastuuseen tietämisestä ja osaamisesta. Lapsia myös opetetaan antamaan ja pyytämään apua ja olemaan tässäkin suhteessa aktiivisia toimijoita. (Lipponen 2011, 36–37.)

7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

7.1. Kehittämispainotteinen toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen toiminnallinen opinnäytetyö. Toikon & Rantasen mukaan (2009, 14, 16, 50) kehittäminen nähdään konkreettisena toimintana, jolla tähdätään jonkin määritellyn tavoitteen saavuttamiseen. Tavoitteellisuus on keskeinen elementti kehittämisessä. Projektitoiminta etenee prosessina, jota voidaan arvioida sen mukaan, miten hyvin prosessin alkuvaiheessa määritelty tavoite saavutetaan. Kehittäminen voi pitää sisällään uusien ideoiden keksimistä ja niiden levittämistä sekä vakiinnuttamista. Prosessin omaisessa kehittämisessä korostuu kehittämisen reflektiivisyys. Prosessorientoituneen näkemyksen mukaan toiminnasta syntyy sen edetessä jatkuvasti uutta tietoa. Tällainen toiminnan ohjaus perustuu siihen, että toimijat oppivat jatkuvasti uutta, kokeilevat erilaisia toisin tekemisen mahdollisuuksia ja tätä kautta kehittävät toimintoja. Kehittämistyö perustuu jatkuvaan omaehtoiseen tiedonkeruuseen sekä tiedon jäsentämiseen.

Toiminnallinen opinnäytetyö ajatuksena oli meistä mielenkiintoinen vaihtoehto toteuttaa opinnäytetyö ja koimme saavamme toiminnan kautta työkaluja myös tulevaan työelämään. Toiminnallinen opinnäytetyö valikoitui meille myös työelämän yhteistyökumppanin toiveesta. Toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamistapoja on Vilkan & Airaksen (2003, 9) mukaan monia. Se voi olla ammatillisessa työkentässä toiminnan järjestämistä, ohjeistamista, opastamista tai suunnittelua. Hyviä esimerkkejä toiminnallisten opinnäytetöiden lopputuloksista ovat muun muassa erilaiset perehdytysoppaat, turvallisuussuunnitelmat, kotisivut, cd:t sekä erilaisten tapahtumien suunnittelu ja toteuttaminen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät sekä käytännön toteutus, että sen raportointi.

Vilkan & Airaksisen (2003, 41–42) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntynyt tuote tai tapahtuma ei itsessään riitä opinnäytetyöksi. Toiminnan pohjaksi tarvitaan teoreettinen perusta, jolle opinnäytetyön aihe pohjautuu ja josta syntyy työlle näkökulma sekä keskeisemmät käsitteet. Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys muotoutuu ympäristökasvatuksen, kestävän kehityksen ja Vihreä Lippu-ohjelman teo-

reettisistä perusteista. Teoreettiseen pohjaan kuuluu olennaisesti myös Lapsilähtöisyys, lasten osallisuus ja tutkiva oppiminen lähiympäristössä. Oma opinnäytetyömme muodostuu Vihreä Lippu -ohjelman toimintasuunnitelmasta syksylle 2013, toiminnan toteutuksesta sekä arvioinnista. Opinnäytetyöhömmme kuuluu myös päiväkodille koottava portfoliokansio, josta päiväkodin henkilökunta näkee syksyn toiminnan koottuna ja saa vinkkejä tulevaan. Kansio on myös päiväkodin lapsille, vanhemmille ja työntekijöille muisto syksyn toiminnasta.

7.2 Opinnäytetyön tavoite

Tenavat Myötätuulessa -päiväkodissa oli vuonna 2012 menossa Vihreän Lipun lähiympäristö -teema, joten opinnäytetyömme tavoitteet kytkeytyvät teeman ympärille. Opinnäytetyömme ydintavoitteena on lisätä Tenavat Myötätuulessa -päiväkodin lasten tietoisuutta kestävästä kehityksestä ja tuoda heille lähiympäristöä tutuksi Vihreän Lipun lähiympäristö -teemaan kytkeytyen. Tähän tavoitteeseen pyrimme pääsemään monipuolisen toimintasuunnitelman avulla, joka käsittelee lähiympäristöä ja kestävästä kehityksestä. Toiminta on tarkoitettu kaikille päiväkodin lapsille, mutta jotkut toiminnot ovat suunnattu vain isommille lapsille (4–6-vuotiaille) ja osaa toiminnoista pystyy soveltamaan myös pienempien lasten kanssa. Toiminta ajoittuu syksyn 2012 ajalle ja se sisältää monipuolisesti ja kattavasti erilaisia kestävästä kehityksestä ja lähiympäristöön liittyviä aiheita, tuokioita ja tapahtumia. Toiminnan monipuolisuudella pyrimme myös siihen, että se tukisi lasten kokonaisvaltaista kehittymistä huomioiden eri osa-alueita, kuten käden taitoja, motoriikkaa ja liikuntaa. Myös joissain aikaisemmissa tutkimuksissa, kuten Vienolan (2004, 120–121) tekemässä ympäristökasvatuksen monitapaustutkimuksessa on pyritty lapsen kokonaisvaltaiseen kehittymiseen.

Toiminnan suunnittelun ja toteutuksen lähtökohtana on, että toiminnassa otetaan huomioon lasten osallisuus. Osallisuus on nostettu yhdeksi tärkeäksi asiaksi myös Suomen Ympäristökasvatuksen Seura Ry:n Vihreä Lippu -ohjelmassa (Manninen i.a., A7), joten sen huomioiminen toiminnassa on erittäin tärkeää. Tätä ajatellen suunnittelimme ympäristöraadin, jota olemme itse vetämässä. Ympäristöraadissa lapset voivat ideoida, suunnitella ja valmistella toimintaa sekä antaa palautetta siitä.

Lisäksi toimintasuunnitelman ajatuksena on, että päiväkodin henkilökunta saisi toiminnastamme ideoita omaan arkeensa ja työhönsä. Tarkoitus on, että päiväkotiin jäisi joi-tain pysyviä toimintatapoja opinnäytetyömme suunnittelu- ja toteutustyön tuloksena ja että heidän Vihreä Lippu -toimintansa jatkuisi sujuvasti myös opinnäytetyön puitteissa suunnitellun ja toteutetun toiminnan jälkeenkin. Tarkoituksenamme on koota päiväko-dille syksyn lähiympäristö -toiminnasta kansio, johon liitämme myös vinkkejä ja ohjei-ta, joita päiväkodin henkilökunta voi hyödyntää tulevaisuudessa. Kansion avulla myös uusille työntekijöille pystytään konkreettisesti havainnollistamaan, mitä Vihreä Lippu -toiminta on sisältänyt tällä toimintakaudella ja mistä siinä on ollut kyse. Hyväksi todet-tuja toimintoja voi käyttää myös jatkossa ja niistä voi muokkaamalla saada ihan uuden-laisiakin ideoita.

Vienolan (2004, 123) mukaan voisi ajatella, että vanhempien positiivinen asennoitumi-nen ympäristöstä huolehtimiseen ja ympäristöasioihin luo hyvän pohjan päiväkotikasva-tukselle. Tämän vuoksi ja kasvatuskumppanuuden huomioimiseksi myös me haluamme ottaa perheet jollain tapaa mukaan toimintaan. Kalle Kierrättäjä on kestävän kehityksen maskotti, joka vieraillee viikonloppuisin lasten perheissä ja sen reissuviikkoon kirjaamal-la perheet voivat jakaa kestävän kehityksen tapoja ja vinkkejä. Kalle Kierrättäjän lisäksi vanhemmat pääsevät osallistumaan toimintaan yhteisten tapahtumien, kuten kirpputorin avulla.

Asetamme opinnäytetyöllemme myös omaan ammatilliseen kasvuun liittyvät tavoitteet. Opinnäytetyön avulla opimme itse kestävästä kehityksestä ja voimme hyödyntää oppi-maamme tietoa ja suunnittelemaamme toimintaa tulevassa työelämässä. Kestävä kehitys ja ekologisuus ovat ajankohtaisia aiheita, joten uskomme, että ne ovat tulevaisuudessa entistä arvokkaampia työkaluja lasten kanssa työskenneltäessä. Opinnäytetyöprosessin aikana tietomme karttuvat syventymällä aihepiiriä käsittelevään materiaaliin ja kirjalli-suuteen. Prosessin aikana oppimiamme tietoja ja taitoja meidän on helppo soveltaa tule-vassa työelämässä, kun nyt syvennymme aiheeseen kunnolla. Tiedollisen osaamisen lisäksi uskomme, että myös meidän suunnittelu-, toteutus- ja yhteistyötaitomme tällai-sen prosessin aikana kehittyvät, joista on myös varmasti hyötyä meille tulevina sosiaa-lialan ammattilaisina.

8 VIHREÄ LIPPU -TOIMINNAN SUUNNITTELU

8.1 Liikkeelle lähtö

Opinnäytetyön suunnittelu käynnistyi keväällä 2012 löydettyämme työelämäyhteistyökumppanin ja aiheen opinnäytetyöllemme. Toinen opinnäytetyöntekijöistä oli harjoittelunsa kautta päässyt tutustumaan aiheeseen jo aiemmin kevään 2012 aikana, joten meillä oli jo pieni käsitys tulevasta toiminnasta. Aiheesta keskusteltiin yhdessä yhteistyökumppanin kanssa ja opinnäytetyöntekijät saivat tutustua päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä päiväkodissa aiemmin toteutetun Vihreä Lippu -toiminnan materiaaleihin.

Suunnittelun aloitimme keväällä 2012 tutustumalla aihepiiriä käsittelevään teoriapohjaan. Perehdyimme Vihreä Lippu -ohjelmaan ja sen sisältöihin. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry:n Vihreä Lippu -kansioista löytyi hyvää tietopohjaa opinnäytetyömme toiminnan suunnittelulle. Lisäksi perehdyimme aiheeseen muun lähdemateriaalin avulla. Etsimme tietoa aihepiiriin liittyvästä kirjallisuudesta ja varhaiskasvatuksen parissa tehdyistä tutkimuksista ja opinnäytetöistä.

Toukokuussa 2012 teimme sopimuksen opinnäytetyöyhteistyöstä Tenavat Myötätuulussa -päiväkodin kanssa. Päiväkodin lastentarhaopettaja nimettiin opinnäytetyömme yhteyshenkilöksi. Sovimme ensimmäisen tapaamisen aikana, että yhteydenpito päiväkotiin tapahtuu yhteyshenkilömme kautta, jotta yhteydenpito olisi johdonmukaista ja yhden työntekijän vastuulla. Tarkoitus oli, että lähetämme aina yhteyshenkilöllemme viestit, joka välittää tiedot muulle henkilökunnalle, esimerkiksi viikkopalaverissa. Viikkopalaverissa henkilökunta voi myös koota ideoita ja toiveita toiminnan suhteen, jotka lähetettäisiin meille. Sovimme yhteyshenkilön kanssa pitävämme yhteyttä sähköpostitse kevään ja kesän aikana. Syksyllä yhteydenpito tulisi tapahtumaan sähköpostiviestinnän lisäksi myös päiväkotikäyntien avulla. Kevään aikana tapasimme yhteistyökumppanimme kaksi kertaa aiheen tiimoilta ja sen lisäksi kävimme säännöllistä sähköpostikeskustelua päiväkodin yhteyshenkilön kanssa.

Toukokuussa 2012 aloitimme yhteistyön tutustumalla päiväkotiin, henkilökuntaan ja lapsiin. Järjestimme päiväkodin vanhimille lapsille keväisen metsäretken, jonka avulla pääsimme tutustumaan toisiimme. Valitsimme metsäretkelle päiväkodin vanhimmat lapset, sillä he osaavat jo kertoa, mitä ovat päiväkodissa aiemmin tehneet ja mitä ajattelevat esimerkiksi omasta lähiympäristöstään. Metsäretken suunnittelu vaati yhteistyötä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Retkelle lähtijät mietittiin yhdessä päiväkodin yhteyshenkilön kanssa. Retken suunnittelua helpotti se, että toinen opinnäytetyöntekijöistä tunsi sekä lapsia että ympäristöä ennestään. Metsäretken aikana keskustelimme lasten kanssa lähiympäristöön ja kestäväan kehitykseen liittyvistä asioista. Näin saimme jo hieman viitteitä siitä, miten lapset nämä asiat kokevat. Tutustuminen lapsiin, päiväkotiin ja sen ympäristöön auttoivat meitä toiminnan suunnittelun aloittamisessa. Sovimme päiväkodin yhteyshenkilön kanssa, että alamme työstää toimintasuunnitelmalle runkoa ja syksyllä toiminnan alkaessa toimitamme tutkimuslupa-anomukset lasten vanhemmille jaettavaksi.

8.2 Toimintasuunnitelman luominen

Toimintasuunnitelman rakentaminen lähti liikkeelle päiväkodin tarpeista sekä Vihreä Lippu- ohjelman valmiiksi valitusta lähiympäristö -teemasta. Toimintasuunnitelman rakentamiseen vaikutti myös Vihreä Lippu -ohjelman pohjalla oleva Palmerin puumalli (1998), jota päätimme itsekkin hyödyntää opinnäytetyössämme. Vihreä Lippu -ohjelmassa myös lasten osallisuutta painotetaan ja se on määritelty yhdeksi peruspilariksi, joten toimintasuunnitelmaa luodessamme koimme lasten osallisuuden huomioimisen merkittäväksi asiaksi. Alusta alkaen mielessämme oli luoda toimintasuunnitelmasta monipuolinen, jotta lapset pääsisivät kokeilemaan erilaisia toimintoja ja toiminta tukisi lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Myös Vienolan (2004, 120–121) tutkimuksessa oli tavoiteltu lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä. Tutkimuksessa lasten tietomäärään ei ollut tarkkoja mittareita, mutta lapsille kertyi uutta kokemusperäistä tietoa niistä ympäristöistä, joissa he liikkuvat. Lasten taidot kehittyivät kokemuksen, liikunnan, havainnoinnin ja arkitoimien tasolla. Myös asenteellista kehitystä oli havaittavissa. Kallialan (2012, 203) mukaan aikuisten on huolehdittava siitä, että toiminta on monipuolista. Päiväkodin painotukset eivät saa tarkoittaa sitä, että lapset jäävät vaille joitain muita hyvään päiväkotielämään olennaisesti kuuluvia osa-alueita. Kun eri toimintamuotoja sido-

taan laajempaan kokonaisuuteen, vältetään toiminnan sirpaloituminen ja samalla voidaan varmistaa sen monipuolisuus.

Lähdimme ideoimaan toimintasuunnitelmaa lähiympäristö -teemaan ja kestäväan kehitykseen liittyvien aiheiden avulla ja teoriaa hyödyntäen. Saimme paljon ideoita tutustuessamme lähdemateriaaleihin. Hyvää käytännönläheistä tietoa toiminnan tueksi meille toivat ympäristökasvatuksen eri osa-alueet ja tutustuminen lapsille luontaiseen tutkivaan oppimiseen. Tutustuimme Vienolan (2004) ympäristökasvatuksen monitapaustutkimukseen, josta saimme perusteluja valinnoillemme. Suunnittelussa huomioimme päiväkodista tulleet toiveet ja ideat. Suunnitellessamme toimintaa hyödynsimme kalenterin vuodenaikoja ja niihin liittyviä teemoja. Etsimme toiminnalle ideoita Vihreä Lippukansiosta, Internetistä ja muista lähdemateriaaleista. Vihreä Lippu -kansiosta löytyi paljon toimintoja, joita muissa Vihreän Lipun päiväkodeissa ja kouluissa oli toteutettu. Internetistä etsimme hakupalvelimella mm. erilaisia kierrätysmateriaaliaskartelujen ohjeita. Löytämiamme ideoita ja ohjeita muokkasimme oman näköisiksi ja päiväkodin tarpeisiin soveltuviksi toiminnoiksi.

Suunnittelemamme toiminnan rungon lähetimme päiväkodille kesäkuussa 2012, ennen päiväkodin sulkeutumista heinäkuun ajaksi. Päiväkodin yhteyshenkilö hyväksyi suunnitelmamme ja toiminta sovittiin alkavaksi elokuussa 2012. Toimintasuunnitelma ajoittui syksylle 2012, elokuusta joulukuuhun. Suunnitelma tehtiin kattamaan päiväkodin toimintaa viikko kerrallaan. Tarkemmat suunnitelmat tulevista toiminnoista ja tapahtumisista sovittiin toimitettavan päiväkodille lähempänä aina kyseistä ajankohtaa. Toimintaa suunnitellessamme pyrimme siihen, että toiminta olisi mahdollisimman monipuolista ja eri aihe-alueille sijoituvaa. Toiminta sisältää muun muassa kestäväan kehityksen tapojen opettelua, kierrätysmateriaaliaskartelua, retkeilyä sekä liikuntaa lähiympäristössä.

Meidän oma roolimme toiminnassa painottuu toiminnan suunnitteluun, aikataulutukseen ja henkilökunnan ohjeistamiseen. Lisäksi vierailimme noin kerran kuussa päiväkodissa kokoontumassa ympäristöraadin kanssa, toteuttamassa toimintaa sekä seuraamassa toiminnan etenemistä. Päiväkodin henkilökunnan vastuulla puolestaan on toiminnan toteutuksesta huolehtiminen toimintasuunnitelman mukaisesti. Henkilökunta myös arvioi ja havainnoi suunnittelemaamme toimintaa.

Toimintasuunnitelmaa tehdessämme oli tärkeää ottaa myös huomioon materiaalikulut. Materiaalikuluja toiminnalle ei suunnitteluvaiheessa juurikaan syntynyt. Päiväkodista löytyi paljon valmiiksi erilaisia kierrätysmateriaaleja, joita olisi helppo hyödyntää esimerkiksi askartelussa ja joista olisi helppo myös yhdessä lasten kanssa rakentaa välineitä. Tarkoituksena oli myös, että osa materiaaleista kerätään itse luonnosta esimerkiksi metsäretkien aikana. Itse osallistuimme kustannuksiin hankkimalla Kalle Kierrättäjämaskotin (LIITE 2) kirpputorilta ja tekemällä joulukalenterin omia kierrätysmateriaaleja hyödyntäen. Muutoin päiväkotitiimi keräsi ja hankki tarvittavat materiaalit.

8.3. Suunnitelma Syksyn Vihreä Lippu –toiminnalle

Suunnittelimme lasten osallisuuden toteutumiseksi kokoavamme päiväkodin lapsista ympäristöraadin. Ympäristöraatitoimintaa oli toteutettu päiväkodissa ennenkin, mutta sen toiminta ei ollut vielä säännöllistä. Tarkoitus oli koota ympäristöraati uudelleen, tehdä sen toiminnasta säännöllistä ja juurruttaa se osaksi päiväkodin toimintaa. Vihreä Lippu -ohjelma on määrittänyt kriteerit ympäristöraadille. Kriteereissä sanotaan, että raadissa tulee olla sekä kasvatushenkilökuntaa että lapsia. Lapsi tulee kuitenkin olla enemmistö eli 2/3 osa raadin jäsenistä. Raadin tulee kokoontua vähintään kerran kuussa. Mahdollisuuksien mukaan ympäristöraatiin voi osallistua myös siivous- tai keittiöhenkilökuntaa. Ympäristöraadin tehtävänä on suunnitella ja toteuttaa toimintaa sekä arvioida toiminnan onnistumista. (Manninen i.a., A12–15.)

Tenavat Myötätuulessa -päiväkodin ympäristöraati koostuu isoimmista, 5–6-vuotiaista, lapsista, koska heillä on jo enemmän valmiuksia toiminnan suunnitteluun, ideointiin ja arviointiin. Raati kokoontuu kerran kuussa aina meidän vieraillessa päiväkodissa ja siihen osallistuu kerrallaan 8–10 lasta ja kaksi aikuista. Emme halunneet nimetä raatilaisia, sillä tarkoitus on, että jäsenet vaihtuvat sen mukaan, keitä lapsia on tuona kyseisenä päivänä paikalla. Tämä myös mahdollistaa mahdollisimman monen lapsen osallistumisen raadin toimintaan. Raadin tehtävänä on kokoontumisissa miettiä aiheeseen liittyviä asioita, antaa ideoita sekä palautetta toiminnasta. Valmistelemme myös tulevaa toimintaa yhdessä raatilaisten kanssa, eli työstimme yhdessä lasten kanssa syksyn 2012 Vihreä Lippu -toimintaa. Vienolan (2004, 114.) ympäristökasvatuksen monitapaustutkimuksen tulosten mukaan tiukasti aikuisten suunnittelemat ja ohjaamat tuokiot toimivat

huonosti. Väljemmät, lasten kanssa yhdessä suunnitellut pitempiaikaiset projektit toivat innostuneempaa osallistumista, syvällisempää oppimista ja kehittivät lasten kommunikointi- ja ongelmanratkaisutaitoja.

Toiminnan aloitus suunniteltiin elokuulle, jolloin lapset palaisivat kesälomilta ja uudet lapset aloittaisivat päiväkodissa. Suunnittelimme toiminnan alkavan käsienspesu- ja kierätyškoululla. Tarkoitus oli, että palautetaan lasten mieleen arkiset toimintatavat kestävästi kehitykseen liittyen, esimerkiksi miten roskat lajitellaan ja kuinka kädet pestään vettä ja paperia säästämällä. Elokuun alkuun suunnittelimme meidän vierailun päiväkodille, jolloin toiminta virallisesti käynnistettäisiin ja jolloin kertoisimme tarkemmin lapsille itsestämme ja opinnäytetyöstämme.

Vierailun aikana luovuttaisimme päiväkodille kestävästi kehityksen maskotin, Kalle Kierrättäjän. Idean Kalle Kierrättäjästä saimme päiväkodin aikaisemmista maskoteista, jotka vierailivat viikonloppuisin lasten kodeissa. Halusimme yhdistää suosittua maskotivierailun ja perheiden kestävästi kehityksen vinkkien ja ideoiden jakamisen. Kalle Kierrättäjän avulla suunnittelimme saavamme perheet vahvemmin mukaan päiväkodin kestävästi kehityksen teemaan. Kalle Kierrättäjä kiertää kaikki perheet vuorotellen. Joka viikko päiväkodissa suoritetaan arvonta, jonka mukaan määritetään, mihin perheeseen Kalle Kierrättäjä menee vierailemaan viikonlopuksi. Kalle Kierrättäjän matkassa kulkee reissuvihko, johon perheiden on tarkoitus kirjata ylös viikonlopun kuulumiset ja kertoa heidän perheen kestävästi kehityksen tapoja ja käytäntöjä. Kalle Kierrättäjän reissutarinat luetaan viikonlopun jälkeen maanantaisin yhdessä päiväkodin aikuisten ja lasten kanssa. Kaikki päiväkodin lapset kokoontuvat kuulemaan vuorossa olleen perheen kestävästi kehityksen toimintatavoista ja Kallen seikkailuista. Reissuvihon avulla perheet voivat myös jakaa hyväksi havaittuja kierrätysvinkkejä muille perheille ja lasten osallisuus kasvaa, kun he saavat päiväkodissa kertoa Kalle Kierrättäjän vierailuista kodeissaan. Suunnittelimme, että syksyn ensimmäisellä vierailullamme päiväkotiin kokoontuisimme ensimmäisen kerran myös ympäristöraadin kanssa. Ympäristöraadin ensimmäisellä kerralla tarkoituksena on keskustella lasten kanssa lähiympäristö -teemasta ja kysellä lasten toiveita syksyn toimintaan liittyen.

Elokuulle suunnittelimme myös kierrätysmateriaaliaskartelua, jossa WC-paperirullista ja kananmunakennoista askarreltaisiin krokotiileja. Päiväkodin toiveiden pohjalta suun-

nittelimme järjestettävän pihakirpputorin päiväkodilla. Tarkoituksena on, että vanhemmat saavat tulla myymään itselle tarpeettomia tavaroita ja vaatteita sekä tekemään löytöjä. Suunnittelimme itse osallistuvamme pihakirpputoripäivään pitämällä lapsiparkkia, jotta vanhemmat saavat rauhassa myydä ja ostaa tavaroita.

Syyskuun alussa suunnittelimme järjestettävän kierrätysmateriaaliolympialaiset (LIITE 3). Kierrätysmateriaaliolympialaisiin toive nousi päiväkodin henkilökunnalta. Suunnittelimme olympialaisiin erilaisia lajeja, joissa hyödynnettäisiin ainoastaan kierrätysmateriaaleista tehtyjä välineitä. Huomioimme suunnittelussa lasten osallisuuden ja suunnittelimme, että lapset valmistavat yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa välineitä olympialaisiin kierrätysmateriaaleista. Tarkoituksena on, että otamme vastuun olympialaisten suunnittelusta ja toteutuksesta. Ympäristöraadin toinen kokoontuminen kerta on tarkoitus pitää olympialaisten jälkeen.

Suunnittelimme, että syyskuun aikana päiväkodissa retkeillään lähiympäristössä keräten samalla lehtiä myöhempää askartelua varten sekä siivoten lähimetsää ja päiväkodin omaa pihaa. Retkellä kerätyistä lehdistä on tarkoitus askarrella lehtitaideteoksia. Toiminnan tarkoituksena on, että lapset oppivat huolehtimaan omasta lähiympäristön siisteystä ja hyödyntämään luonnon materiaaleja muun muassa askartelussa. Ympäristöä on myös Vienolan (2004, 119–120) tutkimuksessa käytetty kasvatuksen tukena sekä retkien että retkiltä kerättyjen materiaalien muodossa. Retket osoittautuivat tutkimuksessa myös työntekijöiden mielestä parhaiksi keinoiksi ympäristökasvatuksen asioiden välittämiseksi. Metsäretket tuottivat tutkimuksen mukaan sekä elämyksiä että auttoivat lapsia vaikeuksien voittamisessa. Metsä tarjoaa monipuolisesti virikkeitä aisteille ja saa lapsen tuntemaan elämyksiä ja erilaisia perustunteita. Metsäpolulla lapset kohtaavat myös liikkumisen haasteita, jotka voivat aiheuttaa pettymyksen ilmaisujakin. Materiaaleja tutkimuksessa käytettiin integroimalla ympäristökasvatusta myös muihin päiväkodin aihealueisiin, kuten kädentaitoihin.

Syyskuun aikana on tarkoitus järjestää myös valokuvasuunnistusta, jonka avulla lapset tutustuisivat lähiympäristöön, ja näin oppivat tunnistamaan päiväkodin lähiympäristöä. Päiväkodin esikoululaisille suunnittelimme matikkaretken lähimetsään. Retken aikana lasten kanssa vertailtaisiin erilaisia luontokappaleita, niiden kokoa, painoa, pituutta ja niiden avulla voitaisiin tehdä myös yksinkertaisia laskutoimituksia ja nimetä lukuja.

Esikouluikäiset usein pitävät konkreettisesta tekemisestä. Vienolan (2004, 107, 109) tekemässä tutkimuksessa ohjelmaan sisältyi esikouluryhmille mm. luontoaiheisia erotte- lutehtäviä luonnossa, metsässä ja puistossa. Tehtävien lisäksi myös liikkuminen niin keskustassa kuin metsässäkin kasvatti tahtotoimintoja ja toi lapsille ongelmia ratkaista- vaksi käytännön ympäristön hallinnassa.

1.lokakuuta vietetään maailman kasvisruokapäivä, joten suunnittelimme, että myös päi- väkodissa osallistutaan maailman laajuiseen kasvisruokapäivään. Päiväkodissa valmis- tetaan kasvisruokaa ja tarkoituksena on tuoda kasvisruoka tutuksi lapsille. Lokakuun 4.päivä vietetään eläinten päivää, joten suunnittelimme, että päiväkodissa käsitellään tuona päivänä eläinten talvehtimista keskustelemalla aiheesta lasten kanssa. Toiminnan tarkoituksena on, että lapset oppivat tunnistamaan yleisimpiä Suomen luonnossa eläviä eläimiä. Lokakuussa viikolla 41 vietetään energian säästöviikkoa. Suunnittelimme pi- dettävän 3.ympäristöraadin kokoontumisen tuon kyseessä olevan viikon aikana. Ympä- ristöraadin kanssa mieltisimme, millä tavoilla päiväkodissa voisi säästää energiaa ja ideoisimme sekä askartelisimme niistä päiväkotiin energian säästöliikennemerkkejä.

Marraskuun alulle suunnittelimme isänpäiväkorttien askartelua kierrätysmateriaaleja hyödyntäen. Suunnittelimme myös lelujen kierrätyspäivän, jolloin lapset voivat tuoda päiväkotiin jonkin lelun, jota he eivät enää tarvitse ja saavat tilalle jollekin toiselle lap- selle tarpeettoman lelun. Päiväkodissa toiveissa oli myös tutustua teeman aikana lä- hiympäristössä sijaitseviin tärkeisiin paikkoihin, joten suunnittelimme marraskuulle retken lähikirjastoon.

Ympäristökasvatuksen monitapaustutkimuksessa kehittämisen suunta oli tarjota lapsille kokemuksia erilaisista ympäristöistä. Metsäretkien lisäksi vierailtiin myös muualla, ku- ten kaupungilla, museossa tai joen ja järven rannalla. Näin tutkimuksessa toteutui tavoite siitä, että tutustutaan sekä rakennettuun, että sosiaaliseen ympäristöön. (Vienola 2004, 114, 120.) Retki on hyvä keino syventää johonkin aihealueeseen liittyvää ymmär- rystä. Lapsi voi retkellä työstää niitä asioita, jotka askarruttavat häntä. Tästä syystä jo- kainen lapsi saa yleensä retkellä hieman erilaisia asioita pureskeltavakseen. Retkellä voi oppia paljon asioita ja kasvattaja on kiinnostunut lapsen ajatuksista ja käsityksistä. Ret- ken jälkeen teemaa voidaan vielä jatkaa päiväkodissa. Retken jälkeen voidaan keskus-

tella lasten kanssa mitä he ovat retkellä nähneet ja mitä oppineet. Näin myös kasvattaja saa lasten itsensä kertomana kuulla, mitä kaikkea he osaavat. (Reunamo 2007, 115.)

Marraskuun lopulle suunnittelimme Kalle Kierrättäjän joulukalenterin (LIITE 4) luovuuden ja neljännen ympäristöraadin kokoontumisen. Suunnittelimme itse askartelevamme päiväkodille kierrätysmateriaaleista materiaaalittoman joulukalenterin. Joulukalenterin tarkoituksena on, että lapset oppisivat huomaamaan, ettei aina tarvitse saada tavaraa, vaan esimerkiksi yhteinen toiminta tai tehtävät voivat olla mieleenpainuvia kokemuksia.

Joulukuulle suunnittelimme askartelevamme joulukoristeita kierrätysmateriaaleista. Lisäksi ohjelmassa tulisi olemaan lintujen ruokintaan lähiympäristössä, jotta lapset oppisivat huolehtimaan lähiympäristön eläimistä. Joulukuulle suunnittelimme retken lähikirkkoon mahdollisen joulukirkon yhteyteen. 19. joulukuuta suunnittelimme järjestettävän päätösjuhlan, jossa kävisimme lasten kanssa läpi kulunutta syksyä ja ympäristöraadin viimeisessä kokoontumisessa kasaisimme lapsilta suullista palautetta ja kävisimme läpi Kalle Kierrättäjän reissutarinoita.

8.4 Syksyn toiminta kansiksi

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden lopuksi tulemme koostamaan syksyn toiminnasta päiväkodille jäävän portfolion, kansion. Portfolio koostuu opinnäytetyön aikana tehdyistä töistä, jotka on koottu harkituksi ja tarkoituksen mukaiseksi kokonaisuudeksi. Portfolion työnäytteet voivat olla joko kirjallisia, sähköisiä tai kuvallisia. (Vilka & Airaksinen 2003, 46). Portfolioiden sisällöt vaihtelevat riippuen siitä, minkälaiseen käyttötarkoitukseen portfolio tehdään ja mitkä ovat sen tekijän tavoitteet. Portfolion tekijän lisäksi sisältöön vaikuttaa työ- tai toimintaympäristön asettamat vaatimukset ja odotukset. (Niikko 2000, 67).

Portfoliosta käytetään nykyisin usein nimityksiä muun muassa kansio, salkku, väline, tuotos, kokoelma, riippuen siitä mistä näkökulmasta portfoliota, sen tarkoitusta ja tavoitteita halutaan katsoa. (Niikko 2000, 12). Toive portfolion kasaamisesta tuli päiväkodista. Meidän portfoliota kansio tai kokoelma määritelmät kuvaavat parhaiten, sillä

tarkoituksena on, että syksyn aikana keräämme toteutuneesta toiminnasta kertomuksia, valokuvia, ohjeita sekä vinkkejä yhteen. Ajatuksenamme on myös kerätä kansioon muitakin toimintavinkkejä ja ohjeita, esimerkiksi seuraavaa Vihreä Lippu -teemaa varten, joita päiväkodin henkilökunta voi hyödyntää myöhemmin toiminnassaan. Näistä ohjeista ja kuvista aioimme koota kansion, joka jää päiväkodille. Kansion avulla myös uudet työntekijät saavat käsityksen siitä, mitä lähiympäristö-tema on sisältänyt. Ajattelemme, että kansio on hyvä ja helppo tapa koota yhteen syksyn toiminta ja samalla siitä jää myös muisto päiväkotiin. Kansiota varten aioimme ottaa syksyn aikana valokuvia toteutuneista toiminnoista. Tarkoituksena on liittää valokuvat kansioon ja niiden avulla voidaan myös muistella syksyn 2012 toimintaa. Kansio tulee ainoastaan päiväkodin omaan käyttöön, sillä se tulee sisältämään kuvia päiväkodin lapsista ja toiminnasta. Lisäämme kansiota muutamia otteita opinnäytetyöhön liitteeksi.

8.5 Palautteen keruu

Syksyn viimeisessä ympäristöraadissa keräämme lapsilta palautetta suullisesti ja kirjamme ylös heidän ajatuksiaan. Toiminnan arvioinnin kannalta meidän on tärkeää saada palautetta toimintaan osallistuvilta lapsilta. Palautteen kautta saamme tietoa siitä, millaisena lapset itse ovat toiminnan kokeneet. Esitämme lapsille yksinkertaisia kysymyksiä, kuten: Millaista on Vihreän Lipun toiminta ollut? Mikä on ollut kivaa? Mikä ei ole ollut kivaa? Mitä olette syksyn aikana oppinut?

Olemme pyytäneet, että henkilökunta antaisi meille vapaata palautetta toiminnan edessä syksyn aikana esimerkiksi suullisesti toimintojen jälkeen tai sähköpostitse suunnitelmista, joita lähetämme. Palautteen avulla pystymme muovaamaan toimintaa huomioiden siinä esille nousevia asioita toiminnan edetessä. Varsinaisen palautteen henkilökunnalta keräämme toimintakauden päätyttyä eli tammikuussa 2013. Keräämme palautteen koko henkilökunnalta kirjallisena kyselylomakkeen (LIITE 5) avulla. Palautekysely koostuu avoimista kysymyksistä, jotka ovat jaettu aihealueittain. Aihealueet käsittelevät toimintasuunnitelmaa, lähiympäristöä ja kestävä kehityksen teemaa sekä yhteistyön sujumista. Palautekyselyssä kysymme myös henkilökunnan mielestä parasta syksyn tapahtumaa, syksyn helmeä ja palautekyselyn lopussa on tilaa vapaalle palautteelle, jossa toivomme saavamme lisätietoa toiminnan onnistumisesta. Toiminnallisen

osuuden päätyttyä käymme läpi lapsilta saadun palautteen, henkilökunnan palautteen ja mahdollisesti myös Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran antaman palautteen Vihreä Lippu -toiminnasta.

Keräämme palautetta työntekijöiltä myös päiväkotiin kootusta syksyn Vihreä Lippu-kansiosta keväällä 2013, palautekyselyn (LIITE 6) avulla. Kansion palautekysely koostuu avoimista kysymyksistä, jossa kysytään palautetta kansion ulkoasusta ja sisällöstä, sen hyödyntämismahdollisuuksista jatkossa sekä vapaata palautetta. Molemmat henkilökunnan palautekyselyt lähetetään päiväkodille sähköpostilla ja henkilökunta vastaa kyselyihin, jonka jälkeen yhteyshenkilö lähettää täytetyt, nimettömät palautteet sähköpostiin liitetiedostona. Näin varmistamme, että vastaajien henkilöllisyys pysyy salassa.

9 VIHREÄ LIPPU -TOIMINTA SYKSYLLÄ 2012

9.1. Elokuu

Elokuussa toiminta päiväkodissa käynnistyi kierrätys- ja käsienpesukoulujen merkeissä, joihin osallistui päiväkodin 4–6-vuotiaat lapset. Tämä ikäryhmä rajattiin sen vuoksi, että heidän kanssaan ko. taitoja on hyvä alkaa harjoittelemaan ja he ovat hyvä ikäryhmä oppimisen kannalta. Kävimme itse vierailemassa päiväkodissa 7.8., jolloin toiminta virallisesti käynnistettiin. Kokoonnuimme aluksi koko päiväkodinväen kesken ja kerroimme itsestämme ja tulevasta opinnäytetyöstämme. Samalla luovutimme myös Kalle Kierrättäjän päiväkodille ja annoimme tarkemmat ohjeet Kallen vierailuista lasten kodeissa. Kerroimme lapsille myös ympäristöraadin toiminnasta ja kokoonnuimme ensimmäisen kerran ympäristöraadin kanssa aamupäivän päätteeksi.

Ympäristöraadissa oli ensimmäisellä kerralla kymmenen 4–6-vuotiasta lasta. Keskustelimme lasten kanssa lähiympäristöstä ja siitä miten lapset sen ymmärtävät. Lapset tuntuivat olevan jo hyvin sisällä aiheessa, sillä päiväkodin henkilökunta oli jo aiemmin keväällä käsitellyt asiaa lasten kanssa. Kerroimme lapsille tarkemmin myös ympäristöraadin tarkoituksesta ja kokoontumisesta. Ideoimme lasten kanssa tulevia kierrätysmateriaaliolympialaisia kyselemällä lapsilta toiveita lajien suhteen. Lapsilta nousi hyviä ideoita sekä lajeista että kierrätysmateriaaleja hyväksikäyttäen valmistettavista välineistä. Lopuksi kyselimme lapsilta toiveita yleisesti syksyn toimintaan liittyen. Lasten toiveista keskeisimmiksi nousivat retket, askartelut ja mukava yhdessä tekeminen. Tällä kerralla toimitimme päiväkodille tulevan kierrätysmateriaaliaskarteluohjeen sekä jaoimme lasten lokeroihin tutkimuslupa-anomukset vanhemmille vietäväksi. Vanhemmat toimittivat tutkimusluvut allekirjoitettuina päiväkodille elokuun aikana.

Viikolle 33 suunniteltu pihakirpputori jouduttiin perumaan vähäisen osallistujamäärän vuoksi, jonka myötä tehtiin päätös kirpputorin pitämisestä myöhemmin syksyllä päiväkodin sisätiloissa. Viikolla 33 päiväkodin henkilökunta toteutti ohjeemme pohjalta kierrätysmateriaaliaskartelua. Ohjeistamamme krokotiiliaskartelun lisäksi päiväkodissa syntyi myös idea muista eläimistä, joita kananmunakennoista ja wc-paperirullista voi tehdä. Lapset olivat askarrelleet niistä myös mm. hämähäkkejä. Lisäksi myöhemmin syksyn

aikana esikoululaiset askartelivat ideaa hyväksikäyttäen yhteisen ison dinosauruksen. Askartelussa lapset olivat siis käyttäneet luovuutta ja ideoineet yhä uusia askarteluja. Vienolan (2004, 109) tutkimuksessakin nousi esille, että kehittävämmät hetket ovat itseohjautuvia ja luovia hetkiä. Tutkimuksen mukaan luovuudelle ja omille ratkaisuille ja valinnoille tulisi jättää tilaa.

9.2 Syyskuu

Syyskuussa viikolla 36 järjestimme päiväkodilla suunnitelmien mukaan kierrätysmateriaaliolympialaiset (LIITE 3). Toimitimme tarkemman suunnitelman olympialaisista, lajeista ja niihin tarvittavista välineistä päiväkodille etukäteen. Päiväkodin lapset ja aikuiset valmistivat kierrätysmateriaaliolympialaisiin tarvittavat välineet yhdessä ennen olympialaisia. Lajeina olympialaisissa oli maitopurkkikeilaus, käpyjen tarkkuusheitto, luontomuistipeli, säilykepurkkikävely, maitopurkkinipun heitto ja sanomalehtikeihään heitto. Valmistelimme toimintapisteet päiväkodin piha-alueelle. Kaikkien lasten tultua ulos aloitimme olympialaiset yhteisellä alkulämmittelyllä. Lapset kiersivät 6 hengen ryhmissä kaksi ryhmää kerrallaan pisteet läpi meidän ohjauksessa. Muut lapset pelasivat päiväkodin henkilökunnan kanssa sanomalehtihäntäpalloa ja leikkivät vapaasti olympialaisalueen ulkopuolella. Olympialaisiin osallistui lähes kaikki päiväkodin lapset iästä riippumatta suurella innolla. Myös henkilökunta kävi tutustumassa lajeihin ja katselemassa lasten suorituksia.

Olympialaisten jälkeen kokoontuimme ympäristöraadin kanssa toisen kerran. Ympäristöraatiin osallistui seitsemän paikalla olevista vanhimmista lapsista. Heidän kanssaan keskustelimme olympialaisten tunnelmista ja valokuvasimme päiväkodin piha-alueen tulevaa valokuvasuunnistusta varten. Jokainen lapsi sai itse valita kohdan, josta halusi ottaa kuvan. Päivä oli meidän mielestä kokonaisuudessaan onnistunut ja yhteisen tekemisen ilo välittyi niin lapsista kuin aikuisistakin.

Viikolla 37 päiväkodin henkilökunta retkeili lasten kanssa lähimetsässä. Päiväkodissa tehtiin muitakin metsäretkiä syksyn aikana, jolloin myös mm. roskien keräystä toteutettiin. Lähiympäristön lisäksi siivottiin myös päiväkodin omaa pihaa. Retkien aikana kerättiin luonnosta myös lehtiä tulevaa lehtiaskartelua varten. Lehtiaskartelussa olimme

ohjeistaneet, että lapset värittävät ja maalaavat lehtiä syksyisillä väreillä paperin läpi. Tämän lisäksi päiväkodin henkilökunta oli tehnyt lasten kanssa lehtiä hyödyntäen myös muita maalauksia ja askarteluja.

Viikolle 38 suunnittelimme lähiympäristössä toteutettavan valokuvasuunnistuksen. Valokuvasuunnistusta varten olimme aiemmin ottaneet lasten kanssa jo joitain kuvia päiväkodin piha-alueesta ja sovimme päiväkodin henkilökunnan kanssa, että he ottavat tarvittaessa lisää kuvia suunnistusta varten. Valokuvasuunnistus ei ollut kuitenkaan toteutunut päiväkodissa huonon sään vuoksi, mutta he aikoivat hyödyntää idean ja valmiiksi otetut kuvat myöhemmin, heille sopivana ajankohtana. Samalle viikolle olimme suunnitelleet esikoululaisille matikkaretken lähimetsään, joka myös peruuntui. Idea kuitenkin säilyi ja toivoimme, että sitä hyödynnetään päiväkodin esikoululaisten kanssa tulevaisuudessa.

9.3 Lokakuu

Lokakuu alkoi Maailman kasvisruokapäivällä, jota myös päiväkodissa vietettiin syömällä nakkikeiton sijaan kasvissosekeittoa. 4.10 päiväkodissa vietettiin eläintenpäivää, jolloin lasten kanssa väritettiin eläinaiheisia värityskuvia ja keskusteltiin eläinten talvehtimisestä. Viikolla 41 vietettiin energiansäästöviikkoa ja vierailimme päiväkodilla. Kokoonnuimme kolmannen kerran ympäristöraadin kanssa, johon tällä kerralla osallistui seitsemän päiväkodin vanhimmista lapsista. Keskustelimme lasten kanssa siitä, mitä energiansäästö tarkoittaa ja miten pienillä teoilla voimme siihen jokainen itse vaikuttaa. Mietimme yhdessä, mitkä ovat sellaisia tärkeitä asioita energiansäästöön liittyen päiväkodin arjessa, joita tulisi huomioida. Lasten ajatuksista tuli esille veden ja käsipaperin säästeliäs käyttö, valojen sammuttaminen huoneesta poistuttaessa sekä ruuan annostelu jaksamisen mukaan. Näiden ideoiden pohjalta jokainen lapsi sai suunnitella ja askarrella oman energiansäästöliikennemerkkin, jotka myöhemmin esiteltiin koko päiväkodin väelle ja sijoitettiin yhdessä päiväkodin tiloihin, niille sopiville paikoille.

Lopuksi kyselimme lapsilta ideoita tulevaa isänpäiväkorttiaskartelua varten. Raatilaiset ideoivat, että korteissa voisi hyödyntää nappeja, hedelmäkennoja ja langanpätkiä. Näiden ideoiden pohjalta hahmottelimme isänpäiväkorttia, jonka ohjeet toimitimme päivä-

kodille lokakuun aikana. Syysloman jälkeen viikolla 43 päiväkodissa toteutettiin aiemmin peruttu kirpputori. Kirpputori toteutettiin päiväkodin sisätiloissa eräässä huoneessa, jonne vanhemmat saivat tuoda myytäviä tavaroita ja käydä tekemässä ostoksia lasta hoitoon tuodessa tai hakiessa. Kirpputori toimi itsepalveluperiaatteella. Lokakuussa päiväkodissa aloitettiin lähiympäristöön tutustumiseen liittyen myös retket lähikirjastoon. Retkiä toteutettiin 4–5-vuotiaiden lasten kanssa pienissä ryhmissä loka-joulukuun aikana.

9.4 Marraskuu

Isänpäiväaskartelua aloitettiin päiväkodissa marraskuun alussa ideamme pohjalta. Lapset askartelivat suunnitelmamme mukaisesti hedelmäkennoja hyödyntäen isän kasvokuvan korttiin. Osa lapsista oli halunnut piirtää korttiin isän kuvan ja hyödyntää askartelussa mm. nappeja. Viikolla 45 päiväkodissa pidettiin lelujenkierrätyspäivä, jolloin jokaisella lapsella oli mahdollisuus vaihtaa leluja kaverin kanssa. Lelujen kierrätyspäivään oli osallistunut noin 1/3 osa lapsista ja he olivat innolla jännittäneet, mitä saavat luovutetun lelun tilalle. Myös vanhemmat olivat antaneet positiivista palautetta lelujen kierrätyspäivästä. Marraskuun aikana valmistimme päiväkodille kierrätysmateriaaleista ”materiaalittoman” joulukalenterin, jonka nimesimme Kalle Kierrättäjän joulukalenteriksi (LIITE 4). Joulukalenteri valmistettiin kierrätyspahvista, tulitikkurasioista ja vanhoista jouluverhojen kangastilkuista. Teimme joulukalenteriin valmiiksi muutamia tehtäviä ja yllätyksiä, sekä annoimme päiväkodin henkilökunnalle ideoita luokkujen sisällöistä. Päiväkodin henkilökunta sijoitti luokkujen sisällöt haluamilleen ajankohdille ja saivat lisätä omia ideoita joukkoon.

Marraskuun alussa päiväkodin yhteyshenkilö pyysi meitä tekemään kanssaan raportin vuoden 2012 Vihreä Lippu -toiminnasta Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry:lle. Meidän tehtäväksi muodostui kirjata raporttiin toiminnan toteutumista syksyn 2012 osalta. Raporttiin oli valmis pohja, johon kirjassimme siihen mennessä syksyn aikana toteutuneet toiminnot. Tässä vaiheessa palautetta ei ollut vielä kerätty, joten raportti pohjautui toteutuneiden toimintojen kirjaamiseen ja päiväkodin henkilökunnan ja meidän omiin havaintoihin. Raportin pohjalta Vihreä Lippu -toimikunta myönsi kokouksessaan 13.12.2012 Tenavat Myötätulessa -päiväkodille Vihreän Lipun käyttöoikeuden

tunnustukseksi laadukkaasta ympäristökasvatustyöstä. Joulukuussa Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry lähetti toiminnasta palautteen, josta saimme osaltamme apua opinnäytetyömme myöhempään arviointiin.

9.5 Joulukuu

Marraskuun lopulle suunnittelemamme ympäristöraadin kokoontuminen siirtyi joulukuun puolelle meidän ja päiväkodin aikataulujen yhteensopimattomuuden vuoksi. 7.12 kokoonnuimme ympäristöraadin kanssa neljännen kerran. Raadissa tällä kerralla oli 6 lasta. Teimme lasten kanssa talipalloja kookosrasvasta ja linnunsiemenistä. Lasten kanssa keskusteltiin lintujen ruokintaan liittyvistä asioista ja myöhemmin lapset veivät henkilökunnan kanssa talipallot päiväkodin omaan pihaan ja lähimetsään. Lapset olivat olleet innoissaan lintujen ruokinnasta ja päiväkodissa aikoivatkin jatkaa sitä myös kevättalvella. Idea talipalloista syntyi syksyn toiminnan edetessä, löydettyämme ohjeen talipallojen valmistukseen, sillä lintujen ruokinta oli suunniteltu ohjelmaan jo aiemmin ja se sopi hyvin lähiympäristöteemaan.

Joulukuussa 18.12. kymmenen lapsen ryhmä 4–5-vuotiaita kävi tutustumassa lähikirkkoon joulukirkon merkeissä. 19.12 vietimme kaikkien päiväkodin lasten ja aikuisten kanssa Vihreän Lipun toimintakauden päätösjuhlaa. Ennen juhlan alkua kävimme lasten kanssa pienissä ryhmissä katselemassa tietokoneelta syksyn aikana otettuja kuvia Vihreä Lippu toiminnoista ja muistelimme mitä olimme tehneet ja oppineet. Lapset katselivat kuvia mielellään ja muistivat hyvin monia toimintoja. Juhlistimme yhdessä Suomen ympäristökasvatuksen seuran myöntämää Vihreä Lippu -toiminnan käyttöoikeutta. Jokainen lapsi sai ansiokkaasta Vihreä Lippu osallistumisesta oman luontopassin. Kiitimme myös omasta puolestamme lapsia ja päiväkodin henkilökuntaa mukavasta Vihreä Lippu -syksystä ja yhteistyöstä. Juhlan päätökseksi oli tarjolla musiikkia, tanssia, popcornia ja mehua. Kokoonnuimme viimeisen kerran ympäristöraadin kanssa, johon osallistui seitsemän lasta. Luimme lasten kanssa Kalle Kierrättäjän reissutarinoita ja perheiden kierrätysvinkkejä. Lapset kertoivat innoissaan Kallen vierailuista omissa kodeissaan. Keräsimme ympäristöraatilaisilta suullista palautetta, jota kirjasimme muistiin opinnäytetyön arviointia varten.

9.6 Syksyn toiminnan päättäminen

Tammikuussa, toimintakauden päätyttyä, luimme Kalle Kierrättäjän reissutarinat läpi. Tarinoiden pohjalta keräsimme keskeisimmät kestävän kehityksen ideat ja vinkit, joita perheet olivat jakaneet. Kokosimme ideat yhteen ja kirjoitimme perheille kirjeet, joiden avulla perheissä nousseet ajatukset ja ideat tulivat kaikkien tietoisuuteen. Kirjeessä kerroimme opinnäytetyön päättyvän ja kevään aikana päiväkodille tulevasta syksyn toiminnan kansiosta, josta myös vanhemmat saavat katsoa kuvia ja kertomuksia toteutuneesta Vihreä Lippu -toiminnasta.

Kevättalven aikana kokosimme yhteen syksyn toiminnan ohjeet ja valokuvat. Näistä teimme päiväkodille muistoksi kansion, jonka avulla he voivat muistella Syksyn 2012 lähiympäristöön tutustumista. Kansion loppuun keräsimme myös vinkkejä ja malleja mm. kestävän kehityksen toimintaan sopivista askarteluista. Kansio toimitettiin päiväkodille maaliskuussa 2013.

10 PALAUTTEET SYKSYN TOIMINNASTA

Tammikuussa 2013 lähetimme päiväkodin henkilökunnalle palautekyselyn (LIITE 2) sähköpostitse. Henkilökunta tallensi palautteensa yhdeksi tiedostoksi ja yhteyshenkilömme palautti ne meille sähköpostitse. Näin varmistimme, että vastanneiden henkilöllisyys pysyy meiltä salassa. Henkilökunnan palautekyselyyn vastasi viisi kasvatustehtäviin osallistunutta työntekijää. Kaikilta kahdeksalta työntekijältä emme saaneet palautetta, sillä henkilökunta oli hieman vaihtunut syksyn jälkeen.

10.1 Päiväkodin henkilökunnan palaute

Toimintasuunnitelman arvioinnista saamamme palautteen mukaan toimintasuunnitelma sopi hyvin eri-ikäisille lapsille ja sitä pystyi soveltamaan iän mukaan. Pääpaino toiminnan suunnittelussa olivat päiväkodin isommat lapset (yli 3-vuotiaat), sillä he jo ymmärtävät näitä asioita, mutta on hienoa, että myös päiväkodin pienemmät lapset ovat saaneet osansa toiminnasta, eivätkä jääneet täysin ulkopuolelle. Palautteiden mukaan toiminta oli hyvin Vihreä Lipun -teeman mukaista ja siinä hyödynnettiin kierrätysmateriaaleja ja luonnon materiaaleja. Toimintasuunnitelmasta osa henkilökunnasta kertoi saaneensa myös ideoita ja vinkkejä omaan työhön ja tulevaan toimintaan. Osa koki toiminnan avulla omaksuneensa myös itse uusia tapoja hyödyntää kierrätysmateriaaleja ja luonnon materiaaleja lasten kanssa työskennellessään.

Palautteista tuli myös esille, että toimintasuunnitelma oli selkeästi jaoteltu eri viikoille ja lisäohjeita tuli sähköpostitse. Henkilökunta oli myös kokenut itse saavansa vaikuttaa suunnitelmiin. Osa henkilökunnasta olisi toivonut ideoita enemmänkin ja keskustelua aiheista niin opinnäytetyöntekijöiden kanssa kuin myös keskenään työyhteisössä. Yksi vastaajista koki, että toimintasuunnitelman liittäminen päiväkodin muuhun toimintaan ja suunnitelmiin olisi voinut sujua paremmin. Yhdessä palautteessa olisi toivottu opinnäytetyöntekijöiden vierailuja päiväkodille useammin toiminnan aikana. Toiminnan suunnittelu ja toteutus oli palautteiden mukaan ollut joustavaa ja yhteistyölähtöistä.

”Toimintasuunnitelmassa oli mielestäni huomioitu lasten ikätaso hyvin. Toimintoja ja tapahtumia pystyi soveltamaan kaiken ikäisille lapsille.”

Palautteiden mukaan toiminta oli hyvin kytketty Vihreän Lipun sisältöihin ja siinä oli hyvin saatu mukaan sekä *lähiympäristöteema* että *kestävä kehitys*. Palautteissa nousi esille, että toiminta edisti hausalla ja leikinomaisella tavalla lasten oppimista näistä aiheista. Tämä oli kuulunut mm. lasten kommenteissa ja keskusteluissa, mutta myös vanhempien kertomana. Palautteissa nousi esille, että Kalle Kierrättäjän avulla lapset ovat innostuneet teemasta ja oppineet uusia asioita. Myös energiansäästöliikennemerkit ovat puhuttaneet lapsia ja he ovat niiden tekemisen avulla oppineet tärkeitä asioita kestävän kehityksen teemasta päiväkodissa.

”Syksyn toiminta laajensi lasten käsityksiä ja ajattelua aiheesta.”

Ainakin osa henkilökunnasta on kokenut saavansa myös itse uusia ajatuksia ja ideoita näihin teemoihin liittyen, joita aikovat lähitulevaisuudessa toteuttaa. Esimerkkeinä lelu-jenvaihtopäivän kehittäminen, kirpputoritoiminnan laajentaminen vanhempien Facebook-ryhmään ja valtakunnallisten teemapäivien toteuttaminen Vihreä Lippu -toiminnan hengessä. Kehitettävänä asiana eräästä palautteesta nousi se, että pienemmille lapsille olisi myös voinut suunnitella enemmän jotain konkreettista kestävään kehitykseen liittyen. Eräässä palautteessa nousi esille myös se, että omaa päiväkotia olisi voitu tutkia tarkemmin.

”Sain itsekin innostusta käyttää enemmän luonnosta löytyviä materiaaleja ja opin uusia tapoja käyttää ylijääneitä tavaroita.”

Jokaisen palautteen mukaan *yhteistyö* sujui hyvin. Osa olisi toivonut enemmän käyntejämme paikan päällä sekä yhteydenottoja. Palautteista huomasi, että osa oli kokenut kontaktimme vähäisemmiksi, kun osa taas oli kokenut kontaktit säännöllisiksi ja riittäviksi ja näin ollen yhteistyönkin tiiviimmäksi. Palautteissa nousi kuitenkin esille, että sulauduimme hyvin päiväkodin porukkaan ja yhteyttä pidettiin tiiviisti ja päiväkodissa oltiin perillä siitä mitä tulee tapahtumaan. Päiväkodissa on koettu, että yhteistyöstä on ollut hyötyä molemmille osapuolille. Palautetta on kysytty ja sitä on saanut antaa halutessaan muutenkin. Päiväkodin henkilökunnan keskuudesta nousseet ideat oli myös huomioitu.

”Hieman ehkä enemmän olisin toivonut opinnäytetyöntekijöiltä kontaktikäyntejä.”

”Yhteistyö sujui oikein hyvin. Tekijät solahtivat porukkaan niin kuin olisivat aina olleet. Yhteyttä pidettiin tiiviisti ja oltiin hyvin perillä siitä, mitä tulee tapahtumaan milloinkin.”

Syksyn helmiksi nousi palautteiden perusteella Kalle Kierrättäjä ja Kierrätysmateriaaliolympialaiset päiväkodin pihaympäristössä. Kalle Kierrättäjää kuvattiin eräässä palautteessa ”yhteisöllisyyden helmeksi”. Kalle toi myös vanhemmat mukaan toimintaan ja lapset odottivat Kallen käyntejä koteihinsa. Parasta lasten innostuksen lisäksi oli vanhempien kanssa syntyneet keskustelut ja heidän innostuneisuus ideoiden jakamisesta. Kierrätysolympialaiset oli toinen suosiota saanut tapahtuma. Se koettiin mukavaksi, kaikkien yhteiseksi tapahtumaksi, josta lapset olivat todella innoissaan niin valmisteluissa, kuin itse toiminnassakin. Kierrätysmateriaaliolympialaiset olivat tapahtuma, johon koko päiväkodin väki pystyi osallistumaan.

”Kalle Kierrättäjä: Yhteisöllisyyden helmi, toi vanhemmat mukaan toimintaan.”

”Kierrätysolympialaiset olivat ehdoton helmi. Se oli mukava kaikkien yhteinen tapahtuma ja lapset olivat ihan innoissaan. Se oli myös ideana todella hyvä!”

Kolmanneksi suosituksi palautteiden perusteella nousi Kalle Kierrättäjän joulukalenteri. Oli hyvä ja teemaan sopiva ajatus, että joulukalenterista ei saanutkaan herkkua tai lelua, vaan se perustui tehtäviin ja touhuihin. Päiväkodin väki pystyy hyödyntämään joulukalenteria ja sen sisältöjä myös tulevina vuosina. Muutamissa palautteissa myös kierrätysmateriaaliaskartelut, erityisesti kananmunakennoista tehdyt eläimet, kuten hämähäkit halloweenina, olivat henkilökunnan mielestä hyviä ideoita, joissa pystyttiin hauskaasti hyödyntämään lasten kanssa kierrätysmateriaaleja. Myös retket lähiympäristöön (esimerkiksi kirjastoon) koettiin lasten kanssa tärkeinä lähiympäristöön tutustumisen kannalta. Myös lelujen vaihtopäivä ja energiansäästöliikennemerkkien askartelu päiväkodin tiloihin oli jäänyt mieleen.

10.2 Ympäristöraadin palaute

Keräsimme ympäristöraadilta palautetta joulukuun viimeisellä kokoontumiskerralla. Palautteen keräsimme keskustelemalla lasten kanssa ja suullisesti kyselemällä ympäristöraadin mielipidettä kuluneesta syksystä. Palautetta oli antamassa seitsemän ympäristöraatilaista, joista jokainen oli syksyn aikana osallistunut useammin kuin kerran ympäristöraatiin.

Lasten suullisessa palautteessa lähiympäristö -teeman päätösjuhlat nousivat suosioon. Tämä johtui osaksi siitä, että keräsimme palautetta juhlien jälkeen, joten ne olivat kaikilla tuoreessa muistissa. Lasten suullisen palautteen perusteella kierrätysmateriaaliolympialaiset olivat jääneet lasten mieleen, kun kysyimme heiltä ”mikä on jäänyt mieleen syksyn aikana?” Keskustelimme syksyn aikana toteutuneesta toiminnasta ja lapset muistelivat, mitä lajeja kierrätysmateriaaliolympialaisissa oli ollut. Toinen asia, joka lasten mieleen oli jäänyt, oli joulukalenteri. Syynä tähän oli luultavasti se, että joulukalenteri oli erilainen kuin tavallisesti ja joulukalenteri oli käytössä palautekeruun aikana.

Keskustelimme myös mitä lapset ovat oppineet syksyn aikana. Ensimmäisenä keskustelussa nousi esille, ettei saa tuhjata vettä, paperia tai ruokaa. Myös valot on hyvä muistaa sammuttaa, kun lähtee huoneesta pois. Energiansäästöliikennemerkkit olivat siis puhuttaneet lapsia kovasti. Opinnäytetyöntekijöiden vierailuista lapset kertoivat tykänneensä kovasti ja eräs tyttö lausahtikin ”kun te teette aina jotain hauskaa ja kivaa”.

10.3 Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry:n palaute

Saimme päiväkodin kanssa yhteistyössä tehdyn raportin pohjalta palautetta Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralta joulukuussa 2012. Vihreä Lippu-toimikunta myönsi raportin pohjalta päiväkodille Vihreän Lipun käyttöoikeuden tunnustukseksi laadukkaasta ympäristökasvatustyöstä. Toiminta noudatti Vihreä Lippu-ohjelman periaatteita ja projekti täytti Vihreän Lipun myöntämiselle laaditut kriteerit.

Palautteesta nousi esille, että Ympäristöraati oli kokoonpanoltaan hyvä ja myös kokoontumistiheys oli sopiva. Palautteen perusteella lähiympäristö-tema oli hyvin kytketty

toimintaan ja hienoa oli, että lapset olivat itse kiinnostuneita mm. lähimetsän roskatto-
muudesta. Lähiympäristö oli hyvin otettu huomioon ympäristökuormituksen vähentä-
mistavoitteissa. Ympäristökuormitus oli myös hyvin huomioitu päiväkodin omissa yllä-
pitotoiminnoissa.

Ympäristökasvatukselliset tavoitteet oli palautteen mukaan hyvin saavutettu ja toiminta
oli ollut monipuolista ja kokemuksellista. Yhteistyötä oli tehty hyvin eri lähiympäristön
toimijoiden kanssa. Kalle Kierrättäjä sai tunnustusta hyvänä apuna perheiden aktiivi-
suuden ja osallisuuden lisäämisessä. Ympäristökasvatuksen Seuran mukaan Vihreä Lip-
pu -toiminnasta välittyi aito kiinnostus toimintaan, lasten osallisuuteen ja kokemukselli-
sen toiminnan tärkeyteen. Perusasioiden kerrottiin olevan hyvin kunnossa. Toimintaan
oli saatu monipuolisuutta ja se oli liitetty aiempaa syvemmin teemaan. Vuoden 2012
Vihreä Lippu toimintaa päiväkodissa kehuttiin hyvin onnistuneeksi projektiiksi.

10.4 Henkilökunnan palaute kansiosta

Lähetimme päiväkodin henkilökunnalle sähköpostitse palautekyselyn syksyn 2012 Vih-
reä Lippu -toiminnan kansiosta huhtikuun 2013 alussa. Palautteeseen vastasi viisi päi-
vähoidon kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää.

Palautteiden mukaan kansion ulkoasu miellytti henkilökuntaa. Sitä oli heidän mielestä
helppo ja mukava lukea. Kuvat elävöittävät ja piristävät kansion sisältöä ja tekivät kan-
siosta mielenkiintoisen. Kuvia on henkilökunnan mukaan mukava katsella myös yhdes-
sä lasten kanssa. Yhdessä palautteessa työntekijä nosti kehitettäväksi asiaksi kirjoitus-
tyylin. Hän koki, että hyvää suomea voisi kirjoittaa myös rentoon sävyyn. Eräässä pa-
lautteessa työntekijä kertoo, että lapset olivat kehuneet kansiota hienoksi ja selanneet
sitä innolla läpi, valokuvia tarkastellen ja toimintaa muistellen. Palautteista nousi esille
myös, että kansiossa on paljon tietoa ja sen aiheet on jaoteltu selkeästi.

”Näyttävä kokonaisuus, kiva että on kuvia!”

Kaikki palautteen antajat kokevat voivansa hyödyntää kansiota myöhemmin työssään.
Kansiota voi hyödyntää tulevaa toimintaa suunniteltaessa. Kierrätysmateriaaliaskartelu-

ja ei ole kaikkia päiväkodissa toteutettu, joten niitä voi kokeilla myöhemmin. Samoja toimintoja voidaan toteuttaa uudelleen, esimerkiksi suosikiksi osoittautuneet kierrätysmateriaaliolympialaiset voidaan järjestää hyvin ohjeiden avulla myöhemminkin. Kansiota koettiin olevan hyötyä myös uusien työntekijöiden ja opiskelijoiden perehdyttäessä Vihreä Lippu -toimintaan. Se toimii myös esittelymateriaalina lapsille sekä vanhemmille. Palautteista nousi tärkeänä esille myös se, että lasten kanssa voidaan katsella kuvia ja muistella Vihreä Lippu -toiminnan keskeisiä asioita. Eräs palautteen antajista kertoi olleensa iloisesti yllättynyt kansiota ja piti sitä hyvänä yhteenvedona syksyn yhteistyöstä ja toiminnasta.

”Kansio on hienosti koottu kokonaisuus koko projektista, kiitos!”

11 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TAVOITTEIDEN ARVOINTI

Lähtiessämme toteuttamaan toimintaa, odotuksemme ja päämäärämme olivat mielestämme realistiset ja saavutettavissa olevat. Olimme hyvin sitoutuneita toimintaan, sillä saimme tehdä omannäköisen kehittämispainotteisen opinnäytetyön. Myös toisen opinnäytetyöntekijän valmistuminen keväällä 2013 motivoi meitä tekemään opinnäytetyötä.

Opinnäytetyömme toimintasuunnitelma tuki mielestämme hyvin lasten luontaista tapaa oppia eli leikkimistä, tutkimista ja kokeilua. Palmerin (1998) puumallin lehvistön eri osa-alueet toteutuivat toiminnassa hyvin ja tukivat toinen toisiaan. Johtopäätöksenä syksyn toiminnan pohjalta voimme todeta, että lapsille yhdessä tekeminen, kokeileminen ja tutkiminen osoittautuivat mielekkäiksi tavoiksi oppia myös kestävän kehityksen toimintatapoja ja lähiympäristöä. Yhteisten ihmettelyaiheiden ja keskustelujen pohjalta syntyi oivalluksia ja ideoita. Varhaislapsuus on otollista aikaa uusien taitojen opetteluun, joten mielestämme lasten kanssa on tärkeää miettiä ja toteuttaa kestävän kehityksen toimintatapoja, jotta ne kantavat myös myöhemmin elämässä.

Yhteistyö päiväkodin kanssa sujui meidän mielestämme vaivatta ja yhteydenpito oli puolin ja toisin tiivistä, mikä omalta osaltaan helpotti opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tekemistä. Palautekyselyn perusteella osa henkilökunnasta olisi toivonut yhteistyön olevan vieläkin tiiviimpää, mutta resurssimme tähän olivat kuitenkin rajalliset. Osaltaan johtui myös siitä, että olimme paljon yhteydessä yhteyshenkilöemme kanssa. Sana ei välttämättä aina kulkenut jokaiselle työntekijälle niin nopeasti ja joskus oli voinut jäädä tiedottamattakin koko henkilökuntaa kaikista yhteydenotoistamme. Mielestämme yhteyshenkilön kanssa toimiminen toi kuitenkin toimintaan selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Ehkä koko henkilökunnalle tulevaa tiedotusta olisi voinut parantaa niin meidän taholta, kuin päiväkodin sisäisestikin.

Kun tarkastelemme nyt valmistunutta toiminnallista opinnäytetyötämme, voimme todeta olevamme tyytyväisiä lopputulokseen. Saavutimme opinnäytetyölle asetetut tavoitteet. Opinnäytetyömme päätavoitteena oli lisätä lasten tietoisuutta kestävästä kehityksestä ja tuoda lähiympäristöä tutuksi lapsille. Päätavoitteen saavuttaaksemme rakensimme toimintasuunnitelman, jonka tarkoitus oli tukea lasten kehityksen eri osa-alueita

ja lisätä lasten osallisuutta toimintaan. Päiväkodin henkilökunnalta saatu palaute tukee tämän tavoitteen saavuttamista, sillä rakentamamme toimintasuunnitelma oli heidän mielestään kattava ja monipuolinen, aivan kuten olimme suunnitelleetkin alussa. Mielestämme toiminnassa toteutui yhdessä tekemisen henki. Tämä näkyi sekä henkilökunnan, opinnäytetyöntekijöiden, kuin lastenkin tekemisessä innostuksena ja sitoutuneisuutena. Toimintaa suunniteltiin, valmisteltiin sekä toteutettiin yhdessä, joka vaikutti toiminnan onnistumiseen ja myös Vihreä Lippu käyttöoikeuden saavuttamiseen. Lasten puheista ja tekemisistä kävi hyvin ilmi, että he ovat oppineet ja omaksuneet paljon tärkeitä asioita kestävän kehityksen ja lähiympäristön teemoista. Parhaan palautteen mielestämme saimme lapsilta, jotka odottivat meidän vierailuja ja olivat innolla mukana toiminnassa.

Toimintasuunnitelman tavoitteena oli myös antaa uusia ideoita päiväkodin henkilökunnalle. Palautteiden perusteella ainakin osa päiväkodin henkilökunnasta oli kokenut saavansa syksyn 2012 aikana itselleen uusia ideoita toteuttaa kestävän kehityksen toimintaa lasten kanssa, joten tavoite on mielestämme hyvin toteutunut. Uusien suunnitelmien tuomisen kerrottiin tuoneen päiväkodille iloa ja ideoita. Ideoita tulevaan henkilökunta saa myös kansioista, johon kuvia, ohjeita ja ideoita on ikuistettu. Jokainen kansion palautekyselyyn vastannut työntekijä kertoi pystyvänsä hyödyntämään kansiota myöhemmin työssään.

Lasten osallisuus toteutui kerran kuussa kokoontuvan ympäristöraadin ja myös Kalle Kierrättäjän ansiosta. Vihreä Lippu -ohjelmassa painotetaan, että kokoontumiset tulisi pitää säännöllisesti ja riittävän usein. Tällä tavoin lasten mielenkiinto pysyy yllä ja Vihreä Lippu -toiminta heidän mielessään. Mielestämme onnistuimme varaamaan ympäristöraadin kokoontumisille hyvin aikaa ja ympäristöraadin koko muodostui sopivaksi, sillä jokaisen lapsen ääni tuli kuuluville. Lasten osallisuuden toteutumista olisi mielenkiintoista tutkia lasten näkökulmasta, miten he itse kokivat oman osallisuutensa toimintaan. Lasten vanhempien osallisuus toimintaan synnytti positiivista keskustelua. Vanhemmat ottivat Kalle Kierrättäjän mielellään vierailemaan kotiinsa ja Kallen reissutarinavihkoon vanhemmat kirjoittivat tunnollisesti omista kestävän kehityksen toimintatavoistaan. Päiväkodin henkilökunta kertoi, että välillä oli hieman havaittavissa hyväntuulista ”kilpailua” vanhempien kesken siitä, mitä uutta perheet keksivät Kalle Kierrättäjän reissuvihkoon kirjoittaa. Monet vanhemmat liittivät vihkoon myös valokuvia ja kertoi-

vat ekotekojensa lisäksi missä kaikkialla Kalle Kierrättäjä viikonlopun aikana oli vierailut.

Nyt jos tekisimme uudelleen saman prosessin, panostaisimme varmasti enemmän liikkeelle lähtöön. Olisimme voineet pitää elokuussa 2012 erikseen koko päiväkodin henkilökunnalle tapaamisen, jossa olisimme käyneet läpi työnjakoa eli sitä mikä on päiväkodin vastuulla ja mikä meidän vastuulla. Olisimme voineet käydä läpi koko henkilökunnan kanssa toimintasuunnitelmaa, jotta tieto olisi välittynyt mahdollisimman hyvin. Samalla olisimme kuulleet koko henkilökunnan ajatuksia ja toiveita. Olisimme voineet kerätä myös vanhemmilta palautetta Kalle Kierrättäjästä ja kysellä, ovatko vanhemmat havainneet lasten tiedon lisääntyneen kestävästä kehityksestä opinnäytetyömme aikana, esimerkiksi ovatko lapset keskustelleet kotona vanhempien kanssa päiväkodissa tapahtuneista toiminnoista. Myös Kalle Kierrättäjän reissutarinat olisivat voineet rikastuttaa opinnäytetyötämme ja tuoda myös lukijalle enemmän tietoa siitä, millaisia tärkeitä asioita lapsi voi oppia kotiympäristöstään. Reissutarinoiden esille tuomiseksi, meidän olisi kuitenkin tullut kysyä vanhemmilta lupa siihen.

Opinnäytetyöprosessin aikana huomasimme, että suunnitelluista aikatauluista huolimatta pitkälle aikavälille suunnitellun toimintakokonaisuuden haasteeksi osoittautui yhteisten aikataulujen yhteensovittaminen. Päiväkodin arjessa on monia yhteen sovitettavia toimintoja ja tapahtumia, joiden huomioiminen on hankalaa pitkän ajan suunnitteluissa. Myös oman elämän tuomat yllättävät muutokset, voivat tuoda haastetta sovittuihin aikatauluihin. Prosessin aikana opimme joustamaan tilanteiden mukaan ja soveltamaan luovia ratkaisuja äkillisissä muutoksissa.

12 POHDINTA

12.1 Opinnäytetyön eettiset näkökulmat ja luotettavuus

Koko opinnäytetyöprosessin ajan olemme pyrkineet noudattamaan Diakonia-ammattikorkeakoulun antamia yleisiä opinnäytetyöprosessiin liittyviä eettisiä periaatteita. Opinnäytetyöprosessin aikana eettisyys näkyy aiheen valintana, tiedonhankintatapana sekä tapana, jolla prosessista ja tuloksista puhutaan ja kuinka niitä tulkitaan. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12). Opinnäytetyöprosessin alussa laadimme yhteistyösopimuksen Tenavat Myötätuulessa Oy:n kanssa ja sovimme samalla aikataulun, jolla opinnäytetyötä teemme. Vanhemmille jaoimme lupa-anomuksen, jolla he antoivat luvan lapsensa osallistua opinnäytetyöhömmme. Lupa-anomuksessa kerroimme, että valokuvat, joita syksyn aikana otamme, tulevat vain päiväkodin omaan käyttöön.

Opinnäytetyössämme olemme tarkastelleet saatavilla olevia lähdemateriaaleja kriittisesti. Olemme pyrkineet hyödyntämään ajankohtaisia ja luotettavia lähteitä opinnäytetyön viitekehystä työstäessä. Opinnäytetyössämme olemme rehellisesti kuvanneet, kuinka opinnäytetyöprosessi on edennyt suunnitteluvaiheesta arviointiin. Palautteita tulkitsimme kokonaisvaltaisesti ja jokainen mielipide huomioiden. Palautteista löysimme niin positiivisia ja onnistuneita asioita, kuin myös kehittämistä vaativia asioita. Henkilökunnan palautekyselyt suoritimme nimettöminä ja ne tullaan säilyttämään asiaan kuuluvalla tavalla opinnäytetyöprosessin ajan ja hävittämään sen päätyttyä. Opinnäytetyön aikana suhtauduimme kunnioitettavasti päiväkodin lapsiin, henkilökuntaan sekä vanhempiin ja vieraillessamme päiväkodissa toimimme päiväkodin sääntöjen ja tapojen mukaisesti. Opinnäytetyön eettisyyttä on myös se, että tulemme luovuttamaan valmiin nidotun työn päiväkodille.

Opinnäytetyöomme luotettavuutta kuvaa sitoutumisemme työhön alusta loppuun saakka sekä tiivis yhteydenpito päiväkodin yhteyshenkilön kanssa. Opinnäytetyöprosessin aikana lähetimme työelämän yhteyshenkilölle luettavaksi ja kommentoitavaksi tutkimussuunnitelman sekä toimintasuunnitelman syksyn 2012 toiminnasta. Mielestämme luotettavuutta kuvaa myös se, että suunnittelimme varhaisessa vaiheessa sen, miten ja milloin tulemme palautteen keräämään lapsilta ja päiväkodin henkilökunnalta. Opinnäytetyös-

sämme olemme mahdollisimman tarkasti pyrkineet kuvaamaan opinnäytetyöprosessimme ja syksyn 2012 toiminnallisen osuuden. Opinnäytetyömme vastasi päiväkodin tarpeita, mikä tulee mielestämme hyvin ilmi henkilökunnan palautteista. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka hyvin ja millä tavoin Vihreä Lippu -toiminta on juurtunut opinnäytetyömme myötä päiväkotiin. Muita jatkotutkimusaiheita, joita havaitsimme opinnäytetyöprosessin aikana, ovat millä tavoin lasten käsitykset lähiympäristöstä ovat muuttuneet ja kokevatko lapset päässeensä vaikuttamaan toimintaan ympäristöraadin kautta.

12.2 Oma ammatillinen kasvu

Asetimme opinnäytetyöllemme myös oman ammatillisen kasvun tavoitteet. Syksyn 2012 aikana suunnittelimme ja toteutimme pitkäkestoisen ja hyvin opettavaisen toimintakokonaisuuden, josta saimme myös eväitä itsellemme tulevaisuutta ajatellen. Molemmilla opinnäytetyön tekijöillä oli aikaisempien kokemusten kautta kertynyt tieto siitä, mitä sitoutuminen pitkäkestoisen toiminnan suunnitteluun merkitsee. Uskomme, että siitä oli apua, kun suunnittelimme Tenavat Myötätulessa -päiväkodille toimintasuunnitelmaa. Vihreä Lippu ja sen sisältämät aiheet olivat kuitenkin vieraampia, joten alkuun meidän täytyi aiheeseen kunnolla perehtyä ja sitä kautta kartuttaa tietoutta ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen teemoista varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyöprosessin aikana kerrytimme paljon tietoutta ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen tärkeistä periaatteista. Saimme paljon työkaluja, joita voimme käyttää kasvattajana toimiessamme. Suunnittelemiamme toimintoja on mielestämme helppo viedä käytäntöön tulevassa työssämme erilaisiin varhaiskasvatuksen toimintaympäristöihin. Toiminta on sovellettavissa erilaisten ryhmien kanssa ja ideoista on helppo muokata uusia malleja, joita voi toteuttaa eri-ikäisten lasten kanssa. Prosessin aikana havahduimme itse siihen, että miten paljon käytettävää materiaalia löytyykään luonnosta ja hyödyntämällä kierrätysmateriaaleja. Koemme, että olemme omaksuneet uudenlaisen ajattelutavan kestävän kehityksen mahdollisuuksista. Opinnäytetyöprosessin aikana tuli myös mietittyä omia kestävän kehityksen toimintatapoja ja tekoja ympäristön hyväksi.

Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys ovat hyvin ajankohtaisia aiheita, joihin on hyvä kiinnittää huomiota jo varhaislapsuudessa. Uskomme, että tulevaisuudessa näihin teemoihin kiinnitetään varmasti yhä enemmän huomiota, joten olemme saaneet tärkeää tietoa ja kokemusta tulevaa työtämme ajatellen. Varhaiskasvatuksen parissa olevat perheet voivat olla hyvin ympäristötietoisia ja monissa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä kiinnitetään yhä enemmän huomiota kestävä kehityksen toimintatapoihin. Tulevina kasvattajina meidän on hyvä osata poimia ajankohtaisia aiheita, joita voidaan toteuttaa lasten kanssa erilaisin menetelmin. Koemme, että olemme kehittäneet sosionomin ydinosaamisen sisältöihin viitaten (Borgman, Dal Maso, Hakonen, Honkakoski & Lyhty i.a. 15–17) tiedollista ja menetelmällistä osaamistamme ympäristökasvatuksen osa-alueella.

Lasten osallisuudesta puhutaan paljon varhaiskasvatuksessa. Työmme pysäytti meidät pohtimaan lasten osallisuutta konkreettisesti ja sen toteutumista päiväkodin arjessa. Sekä syventynyt tietoisuus, että toiminnan kautta saatu kokemus on vahvistanut ajatus- tamme lasten osallisuuden merkityksistä ja tärkeydestä. Lasten osallisuus ei mielestämme toteudu aina itsestään, vaan siihen tulee kiinnittää enemmän huomiota ja pohtia konkreettisia toimintatapoja ja keinoja, joiden avulla osallisuus voi oikeasti toteutua. Lasten osallisuus mielestämme luo yhdessä tekemisen ”meininkiä” ja rikastuttaa sekä lasten, että kasvattajien arkea. Opinnäytetyötä tehdessä opimme, että kaikkea ei tarvitse aikuisen suunnitella yksityiskohtaisesti loppuun asti, vaan yhdessä lasten kanssa jostain ideasta voi jalostua upea lopputulos. Aikuinen antaa toiminnalle raamit ja mahdollisuuksia, joissa lapset voivat toteuttaa itseään ja heidän ajatuksille ja mielikuvitukselle on tilaa.

Prosessin aikana toteutettu tiivis vuorovaikutus yhteistyökumppanin kanssa kehitti yhteistyötaitojamme aktiivisina toimijoina. Yhteistyössä toimiessa huomasimme, että on tärkeää saavuttaa toimiva ja tasa-arvoinen vuorovaikutus. Tämä auttaa myös muutoksiin sopeutumisessa, yhteisiin päämääriin pääsemisessä sekä työskentelytapojen löytymisessä. Toimiva yhteistyö edesauttoi meitä kokeilemaan luovia ratkaisuja ja oppimaan niiden mahdollisuuksista. Koemme, että hyvän yhteistyön avulla molemmat osapuolet voivat saavuttaa ja oppia jotain tärkeää sekä uutta. Borgmanin ym. (i.a.,19–20) mukaan Sosionomin ydinosaamisessa tärkeiksi ydintaidoiksi on nostettu myös yhteistyö- ja vuo-

rovaikutustaidot. Näitä pääsimme todella kehittämään opinnäytetyön aikana toteutetussa tiiviissä yhteistyössä yhteistyökumppanimme kanssa.

Pitkäkestoinen opinnäytetyöprosessi vaati tekijöiltään sitoutumista ja reflektiivisyyttä omaa työskentelyään kohtaan. Matkan aikana jouduimme useaan otteeseen pysähtymään ja miettimään, kuinka olemme edenneet tavoitteitamme kohti. Koemme, että tämän prosessin jälkeen meillä on enemmän kokemusta ja tietoa siitä, mitä pitkäkestoisen ja tavoitteellisen kehittämisprosessin toteuttaminen vaatii. Toisaalta pitkäkestoisen prosessin vaikutukset ja tulokset voivat olla palkitsevia ja sen anti tekijälleen merkittävä. Borgmanin ym. (i.a., 20) mukaan sosionomin ydinosuamisessa reflektointi on pitkäkestoinen ja jatkuva prosessi, jossa määrätietoisesti pyritään kriittisesti arvioimaan ja kehittämään työtä, työmenetelmiä, työtapoja, tehtyjä valintoja ja omaa ajattelua. Reflektointia apuna käyttäen sosionomi (AMK) pystyy perustelemaan ratkaisunsa ja valintansa eettisesti. Reflektiivisyys on koko opintojen aikana ja etenkin nyt loppuvaiheessa opinnäytetyöprosessissa ollut todella tärkeä ja merkittävä asia ammatillista kasvua ajatellen. Reflektiivisyys on tärkeä taito säilyttää myös tulevassa sosionomin työssä.

Myös opinnäytetyöntekijöiden keskinäinen yhteistyö on ollut tärkeä ja antoisa asia opinnäytetyöprosessin aikana. Koemme, että olemme oppineet toisiltamme paljon ja rikastuttaneet näin myös ammatillista kasvuamme. Yhteistyö sujui todella hyvin ja tasapuolisesti, joten se teki työskentelystämme sujuvaa. Tällaista isoa ja pitkäkestoista prosessia yhdessä tehtäessä, on tärkeää huomioida toinen, pystyä joustamaan ja myös kannustamaan toinen toistaan. Olemme oppineet sen, että yhteistyö antaa voimaa ja yhdessä toinen toistaan tukemalla pystyy hyvään ja arvokkaaseen työn tulokseen.

Kuten Parikka-Nihti (2011, 6–8) teoksessaan toteaa, pidetään kestävä kehityksen ja ympäristökasvatuksen termejä hienoina. Niistä on runsaasti tietoa saatavilla, mutta silti käsitteet voivat tuntua monesta varhaiskasvattajasta vierailta ja vaikeilta toteutettaviksi pienten lasten kanssa. Varhaiskasvatuksella on kuitenkin merkittävä rooli ympäristökasvatuksessa ja lapset tulisi nähdä tulevaisuuden ympäristökansalaisina. Opinnäytetyön tehtyämme voimme yhtyä Parikka-Nihdin ajatuksiin, sillä ympäristökasvatuksen toteuttaminen vaatii kasvattajalta myös omien arvojen tutkiskelua ja pohdintaa. Kestävä kehitys ja ympäristökasvatus tulisivat tuoda osaksi arjessa toteutettavaa toimintaa, jotta pystytään saavuttamaan mahdollisimman hyvä lopputulos. Uskomme, että tulevina kas-

vattajina meillä on hyvät lähtökohdat toteuttaa ympäristökasvatusta, sillä olemme opinnäytetyömme aikana ymmärtäneet sen tärkeyden ja merkityksen.

Opiskelun ja opinnäytetyön aikana on oppinut arvostamaan tulevaa ammattia ja pohtimaan sitä, miten tärkeää työtä varhaiskasvatuksen kentällä tehdään. Kannisen ja Sigfridsin (2012, 205) sanoihin yhtyen voimme todeta, että varhaiskasvatuksessa toimiminen todella on vastuutehtävä. Kasvattajien vastuulla on yhdessä vanhempien kanssa edistää lapsen monimuotoista kehittymistä. Kasvattajina kirjoitamme jokaisen lapsen elämänkirjaan vuorovaikutuksemme kautta.

LÄHTEET

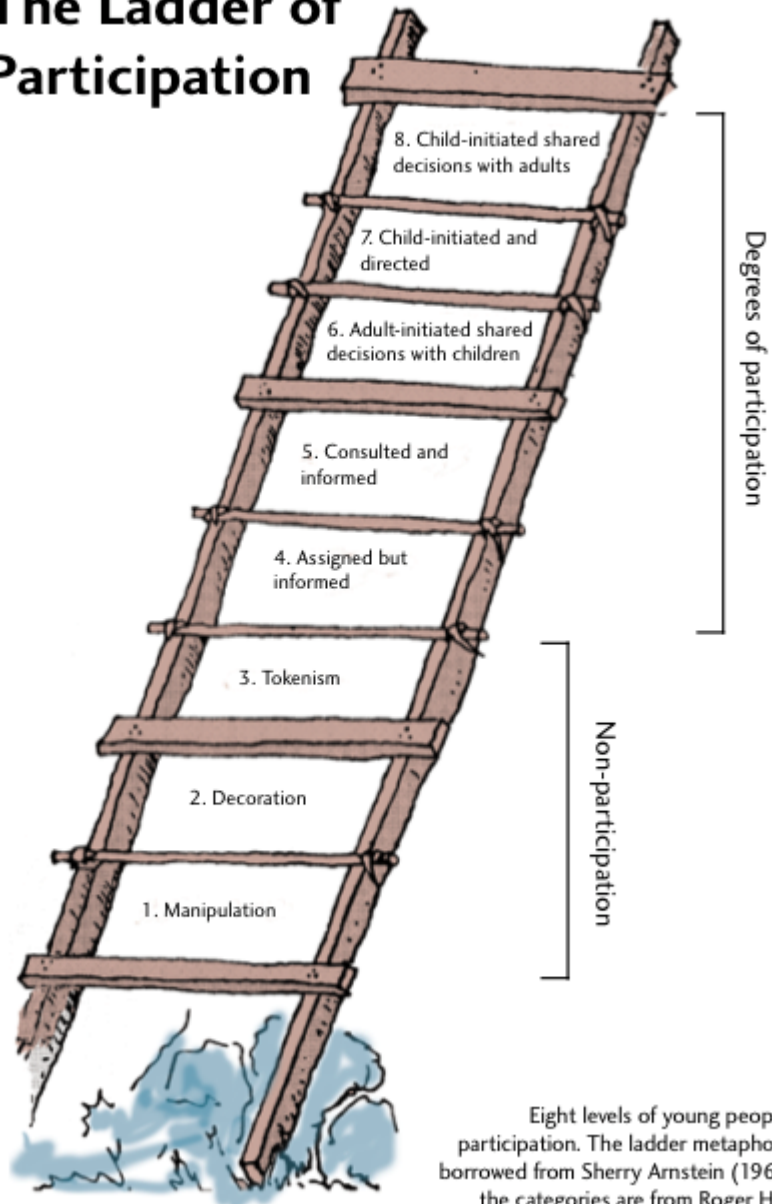
- Bergholm, Eeva-Maija 2010. Lähiympäristö. Vihreä Lippu -kansion F-osa. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry 2010.
- Borgman, Merja; Dal Maso, Riitta; Hakonen, Sinikka; Honkakoski, Arja & Lyhty, Tuomo i.a. Sosionomin (AMK) ydinosaminen. Sosiaalialan amk -koulutuksen verkoston raportti.
- Cantell, Hannele & Koskinen, Sanna 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 60–79.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C: Katsauksia ja aineistoja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Eskel, Pauliina & Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila ja Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä – Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 75–96.
- Helsingin yliopisto 2006. Ympäristökasvatus. Palmerin puumalli. Viitattu 18.3.2013 <http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/puumalli/>
- Järvinen, Mervi; Laine, Anna & Hellman-Suominen Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! – Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, Marjatta 2012. Lapsuus hoidossa?–Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kanninen, Katri & Sigfrids, Arja 2012. Tunne minut!–Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kinos, Jarmo 2001. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus. Teoksessa Eeva Hujala (toim.) Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Jyväskylä: Gummerus, 1–57.
- Kokljuschkin, Mikael 2000. Seikkailuun!–Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Helsinki: Tammi.
- Komi, Tiina 2012. Osallisuus ehkäisee syrjäytymistä. Lastentarha. (1), 18–20.

- Koskinen, Sanna 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina – Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Kumpulainen, Kristiina 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt – Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOY.
- Leinonen, Jonna; Venninen, Tuulikki & Ojala, Mikko 2011. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen – Päivähoitohenkilöstön näkemyksiä lasten osallisuuden tukemisesta. Teoksessa Anna-Riitta Mäkitalo, Saira Nevanen, Mikko Ojala, Sylvia Tast, Tuulikki Venninen & Birgitta Vilpas (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen – Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisu nro 25, 83–97.
- Liimola, Anne 2011. Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa -seminaari 10.2.2011. Viitattu 31.3.2013. <http://www.okka-saatio.com/liitetiedostot/varhaiskasvatusseminaari/Liimola.pdf>
- Lipponen, Lasse 2011. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 31–38.
- Manninen, Laura i.a. Vihreä Lippu. Vihreä Lippu -kansion A-osa. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry 2012.
- Niikko, Anneli 2000. Portfolio oppimisen avartajana. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Palmer J.A. 1998. Environmental education of the 21st century: Theory, practice, progress and promise. London: Routledge.
- Parikka-Nihti, Mari 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävästä kehitystä. Helsinki: Lasten Keskus.
- Raittila, Raija 2011. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 208–218.
- Reunamo, Jyrki 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus – Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2009. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Jyväskylä: Gummerus.
- Tenavat Myötätuulessa päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2011–2012, i.a.
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampe-

- Tossavainen, Titta 2011. Esipuhe. Teoksessa Anna-Riitta Mäkitalo, Saira Nevanen, Mikko Ojala, Sylvia Tast, Tuulikki Venninen & Birgitta Vilpas (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen – Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisu nro 25, 2011.
- Turja, Leena 2011a. Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Eeva Hujala & T Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 41–53.
- Turja, Leena 2011b. Lapset osallisina - Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Suomen varhaiskasvatus ry:n verkkolehti Toukokuu 2011. 1–15. Viitattu 28.4.2013.
<http://www.peda.net/img/lehti/facei/Turja-toukokuu2011.pdf>
- Verkka, Kirsi & Koskinen, Sanna 2008. Palmerin puumalli. Vihreä Lippu -kansion B-osa. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry 2010.
- Vienola, Vuokko 2004. Monitapaustutkimus päiväkotien ympäristökasvatuksesta. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 87. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Vilka, Hanna & Airaksinen Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus.
- Youth Participation i.a. Moving beyond tokenism to make youth participation a reality. Viitattu 15.3.2013. <http://www.youthpolicy.org/participation/2013/moving-beyond-tokenism-to-make-youth-participation-a-reality/>

LIITE 1 Osallisuuden tikapuut

The Ladder of Participation

(Youth Participation i.a.)

LIITE 2 Otos kansiosta: Kalle Kierrättäjä

Ideoimme Kalle Kierrättäjä-maskotin, joka vieraili viikonloppuisin lasten perheissä. Tarkoituksena oli saada perheet osallistumaan kestävän kehityksen toimintaan. Kalle Kierrättäjän matkassa kulki reissuvihko, jonne perheet saivat kirjata ylös viikonlopun kuulumiset ja kertoa heidän perheen kestävän kehityksen tavat. Kalle arvottiin joka perjantai yhden perheen kotiin vierailulle. Maanantaisin Kalle Kierrättäjän reissutarinat luettiin yhdessä ja kuultiin vuorossa olleen perheen kestävän kehityksen toimintatavoista. Reissuvihon avulla perheet pystyivät myös jakamaan hyväksi havaittuja kierrätysvinkkejä muille perheille. Kallen vierailuista muodostui tosi odotettuja tapahtumia lasten kesken. Vanhemmat kirjasivat tosi hyvin asioita yhdessä lasten kanssa Kallen reissuvihkoon.

LIITE 3 Otos kansiosta: Kierrätysmateriaaliolympialaiset

Syyskuussa viikolla 36 järjestimme päiväkodilla suunnitelmien mukaan kierrätysmateriaaliolympialaiset. Toimitimme tarkemman suunnitelman olympialaisista, lajeista ja niihin tarvittavista välineistä päiväkodille etukäteen. Päiväkodin lapset ja aikuiset valmistivat kierrätysmateriaaliolympialaisiin tarvittavat välineet yhdessä ennen olympialaisia. Lajeina olympialaisissa oli maitopurkkikeilaus, käpyjen tarkkuusheitto, luontomuis-
tipeli, säilykepurkkikävely, maitopurkkinipun heitto ja sanomalehtikeihään heitto.

Valmistelimme toimintapisteet päiväkodin piha-alueelle. Aloitimme olympialaiset yhteisellä alkulämmittelyllä. Lapset kiersivät 6 hengen ryhmissä kaksi ryhmää kerrallaan pisteet läpi meidän ohjauksessa. Muut lapset pelasivat päiväkodin henkilökunnan kanssa sanomalehtihäntäpalloa ja leikkivät vapaasti olympialaisalueen ulkopuolella. Olympialaisiin osallistui lähes kaikki päiväkodin lapset iästä riippumatta suurella innolla. Myös henkilökunta kävi tutustumassa lajeihin ja katselemassa lasten suorituksia.

TARVIKKEET:

Keilaus

- Kuusi maitopurkkia ja kierrätysmateriaaleista tehty pallo (sanomalehteä, keräyspaperia tms.)

Tarkkuusheitto

- Maitopurkkeja/voirasioita + käpyjä

Muistipeli

- Jogurtti/viilipurkit, käpyjä, kiviä, lehtiä, marjoja ym.

Purkkikävely

- Säilykepurkit + narua

Keihäänheitto

- Sanomalehteä ja maitopurkkeja

Häntäpallo

- Sanomalehteä ja muovipussit

LIITE 4 Otos kansiosta: Kalle Kierrättäjän joulukalenteri

Teimme päiväkodille oman materiaalittoman joulukalenterin, jonka luukkujen takaa löytyy aineettomia/materiaalittomia yllätyksiä. Nimesimme joulukalenterin Kalle Kierrättäjän mukaan. Joulukalenteriin luukut tehtiin tyhjästä tulitikkuaskeista, jotka päällystettiin vanhoilla jouluisilla tilkuilla. Luukkuihin liimattiin askarteluhoapatilkuista numerot. Valmiit luukut liimattiin paksulle pahville, joka myöskin oli päällystetty kauniin punaisella jouluisella kankaalla. Lopuksi kiinnitimme vielä rautalangan ripustuslenkiksi. Joulukalenterin yllätykset olivat muun muassa loruja, tehtäviä ja leikkejä. Tehtävät olivat muun muassa ”saat käydä kysymässä Outilta päivän ruuan ja kertoa sen muille”, ”saat valita tänään luettavan sadun”. Joulukalenteria pystyy hyödyntämään myös tulevina vuosina ja erilaisia yllätyksiä luukkujen taakse on helppo keksiä päiväkodin arjen mukaisesti.

LIITE 5 Palautekysely syksyn toiminnasta

PALAUTEKYSELY SYKSYN 2012 VIHREÄ LIPPU TOIMINNASTA TENAVAT MYÖTÄTUULESSA OY:N KASVATUSHENKILÖSTÖLLE

Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä palautetta opinnäytetyöntekijöiden Elina Pajusen ja Jonna Putilan suunnittelemaasta syksyn 2012 Vihreä Lippu toiminnasta ja toiminnan toteutumisesta. Kysely on jaettu pääteemoihin, joiden alle on listattu muutamia apukysymyksiä vastaamisen helpottamiseksi. Vastaamalla tähän palautekyselyyn annat meille arvokasta tietoa viime syksyn Vihreä Lippu toiminnan toimivuudesta ja onnistumisesta. Palaute auttaa meitä arvioimaan opinnäytetyöprosessiamme. Kyselyn lopussa on vielä vapaan sanan vuoro, johon voi kirjoittaa vapaasti palautetta, niin hyvää kuin kehitettävääkin. Kyselyn voi palauttaa sähköpostitse Jonnalle tammikuun aikana jonna.putila@student.diak.fi. Toivomme, että vastaatte palautekyselyyn monipuolisesti ja rehellisesti. Kiitos!

TOIMINTASUUNNITELMA

Miten toimintasuunnitelmassa oli huomioitu mielestäsi lasten ikätaso? Oliko toiminnan suunnittelussa otettu huomioon päiväkodin suuri ikäjakauma, jos niin miten? Oliko toimintasuunnitelma selkeä ja monipuolinen? Pystyikö päiväkodin henkilökunta ja lapset vaikuttamaan toimintasuunnitelmaan, kerro muutama erimerkki?

LÄHIYMPÄRISTÖ JA KESTÄVÄ KEHITYS

Millä tavoin syksyn toimintasuunnitelma ja toiminta mielestäsi tuki Vihreän Lipun lähiympäristö-teemaa? Edistikö syksyn toiminta lasten käsitystä/oppimista lähiympäristöstä ja kestävästä kehityksestä, jos niin miten se näkyi päiväkodissa? Saitko itse työntekijänä toiminnasta jotain uusia ideoita aiheeseen liittyen?

YHTEISTYÖ

Miten yhteistyö opinnäytetyön tekijöiden kanssa mielestäsi sujui?

SYKSYN HELMET

Mitkä toiminnot jäivät erityisesti mieleesi tai joista lapset erityisesti pitivät? Mainitse ainakin kaksi ja perustele valintasi.

VAPAA PALAUTE

KIITOS VASTAUKSESTA!

LIITE 6 Palautekysely kansioista

PALAUTEKYSELY SYKSYN 2012 VIHREÄ LIPPU TOIMINNAN KANSIOSTA
TENAVAT MYÖTÄTUULESSA OY:N KASVATUSHENKILÖSTÖLLE

Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä palautetta sosionomiopiskelijoiden Elina Pajusen ja Jonna Putilan opinnäytetyön ohessa tuotetusta syksyn 2012 Vihreä Lippu toiminnan kansioista. Kansio sisältää syksyn 2012 toiminnan kerrottuna ja kuvitettuna. Lisäksi kansioon on kerätty joitain vinkkejä tulevaisuutta ajatellen. Ennen kyselyyn vastaamista on olennaista, että jokainen työntekijä on rauhassa tutustunut ja perehtynyt kansioon. Kyselyssä on jaetut aihealueet ja apukysymyksiä kansion toimivuudesta ja sisällöstä, sekä tilaa vapaalle palautteelle ja kehittämisehdotuksille. Vastaamalla tähän palautekyselyyn annat meille arvokasta tietoa Vihreä Lippu kansion toimivuudesta ja onnistumisesta ja autat meitä sen arvioinnissa. Kyselyn voi palauttaa sähköpostitse Jonnalle 18.4 mennessä jonna.putila@student.diak.fi. Toivomme, että vastaatte palautekyselyyn monipuolisesti ja rehellisesti.

Kiitos!

KANSION ULKOASU JA SISÄLTÖ

Miellyttääkö ulkoasu silmää? Onko sitä mukava/helppo lukea? Mitä muuta haluaisit kansioista sanoa? Oliko kansion sisältö odotusten mukainen?

KANSION HYÖDYNTÄMINEN

Koetko, että voit hyödyntää kansiota omassa työssäsi jatkossa? Miten? Voiko joku muu sitä hyödyntää?

VAPAA SANA/PALAUTE

Mitä olisit toivonut lisää/muuta? Kehitettävää? ”Risut ja Ruusut”?

KIITOS VASTAUKSESTA!